

Titel:

Kerkstraat 33, Damme.

Resultaten archeologische prospectie zonder ingreep in de bodem
(bureauonderzoek)

DEEL 2: Verslag van Resultaten

Project

Renovatie en nieuwbouw op het domein Sint-Janshospitaal
Kerkstraat 33 , 8340 Damme

Opdrachtgever

OCMW Damme
Brouwerijstraat 4, 8340 Damme

Uitvoerders

Frederik Roelens
Dieter Verwerft
Jari Mikkelsen

INHOUD

Deel 1: bureauonderzoek

I. Beschrijvend gedeelte

1. Administratieve gegevens
2. Aanleiding
3. Archeologische voorkennis
4. Onderzoeksopdracht
 - 4.1 Vraagstelling m.b.t. het onderzochte gebied
 - 4.2 Randvoorwaarden
 - 4.3 Beschrijving van de geplande werken en bodemingrepen
5. Werkwijze en strategie

II. Beoordeling

1. Fysisch-geografische situering
2. Historisch-cartografische situering
 - 2.1 algemeen: het ontstaan van Damme
 - 2.2 historische situering van het projectgebied
3. Archeologische voorkennis
4. Gaafheid van het terrein: gekende verstoringen
 - 4.1 controleboringen

III. Algemeen besluit

1. Antwoord op de onderzoeksvragen
2. Afweging noodzaak verder onderzoek
 - 1.1 Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek
 - 1.2 Samenvatting gericht op een niet-gespecialiseerd publiek
- 3 Bibliografie
- 4 Bijlagen

Deel 1: bureauonderzoek

1. Administratieve gegevens:

Projectcode bureauonderzoek:	2018 F15
Naam aanvrager:	Frederik Roelens
Erkennings nummer:	OE/ERK/Archeoloog/2016/00105
Naam site:	Damme, Kerkstraat 33: Code: DA18KE

Initiatiefnemer en zakelijkrechthouder: OCMW Damme, Brouwerijstraat 4, 8340 Damme

Uitvoerder: AardeWerk, Raakvlak Archeologisch Onderzoek

Auteurs: Frederik Roelens, Dieter Verwerft en Jari Mikkelsen

Wetenschappelijke begeleiding: Johan Termote

Bewaring en beheer van de geregistreerde data, vondsten en stalen: Onroerend Erfgoeddepot De Pakhuizen (Raakvlak), Komvest 45, 8000 Brugge

Locatie/vindplaats: West-Vlaanderen, B-8340 Damme, Kerkstraat 33

Bounding box: Polygon ((74109.92092007708561141 216210.60739323846064508, 74112.38405455324391369 216206.21760351804550737, 74124.98619089678686578 216182.28447907394729555, 74127.246009995273198 216177.91063565752119757, 74078.75728573529340792 216176.10414720478001982, 74087.35917778756993357, 74092.16584945874637924 216195.49485301753156818, 74094.82204811681003775 216198.93469862095662393, 74097.71060720636160113 216201.20362989325076342, 74109.92092007708561141 216210.60739323846064508))

Naam site: Kerkstraat 33, Damme

Kadaster: Damme, Afdeling 1, Sectie C, percelen 81D, 73 en 82C (deels)

Relevante termen thesauri Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek

Periode: juni-juli 2018

Archeologische verwachting: archeologische sporen en structuren vanaf de middeleeuwen

Aanleiding van het onderzoek: versterking van de bodem door sloop-en nieuwbouwwerken

AardeWerk, Raakvlak Archeologisch Onderzoek

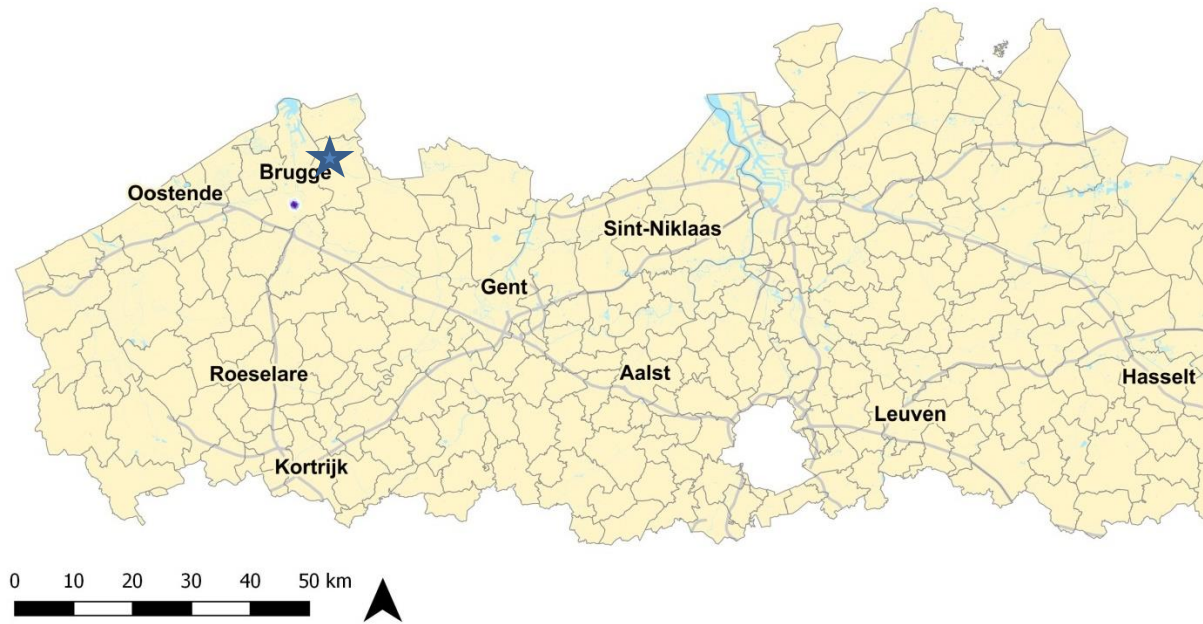
Komvest 45

8000 Brugge

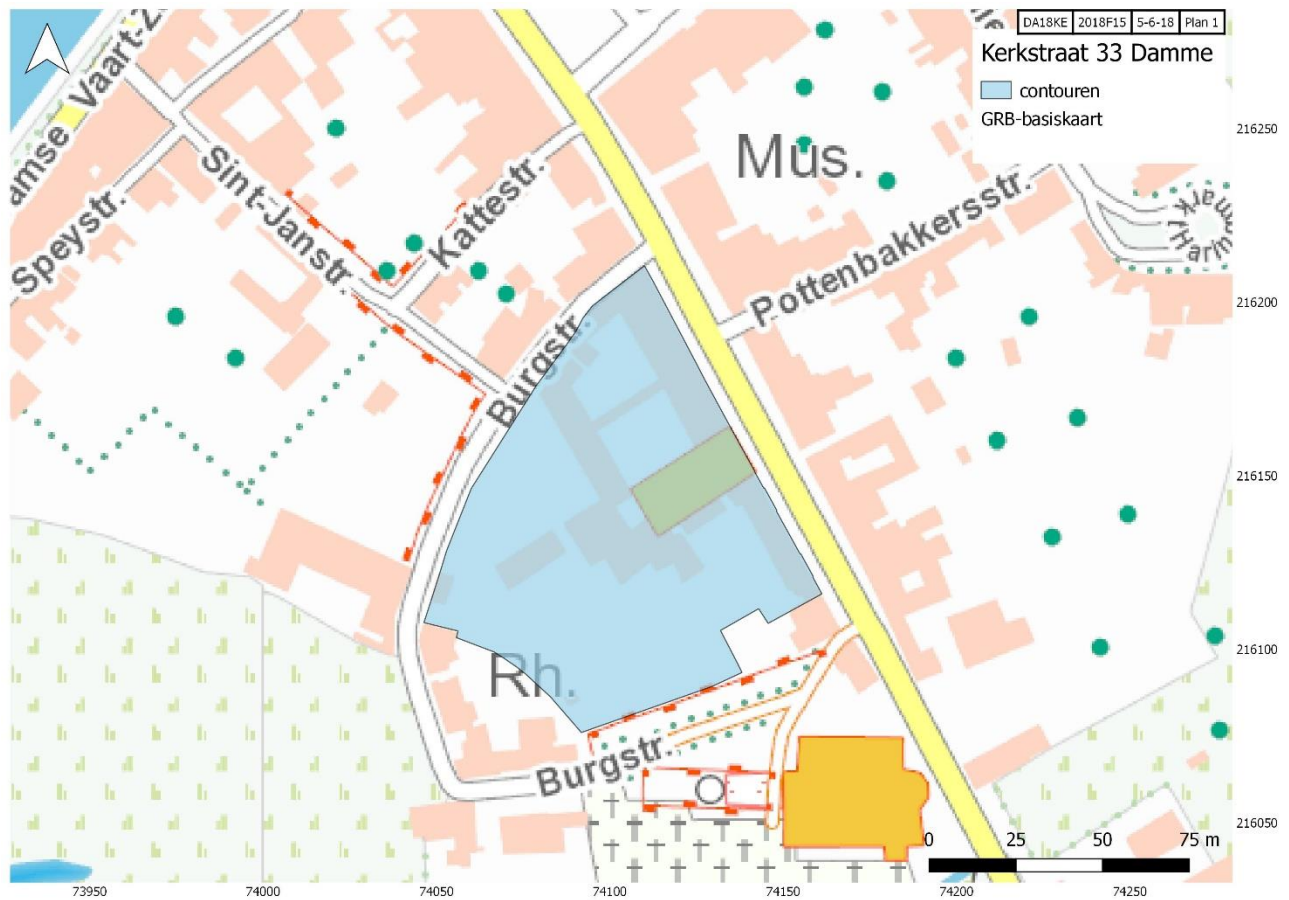
T +32 [0]50 44 50 43

E frederik.roelens@brugge.be

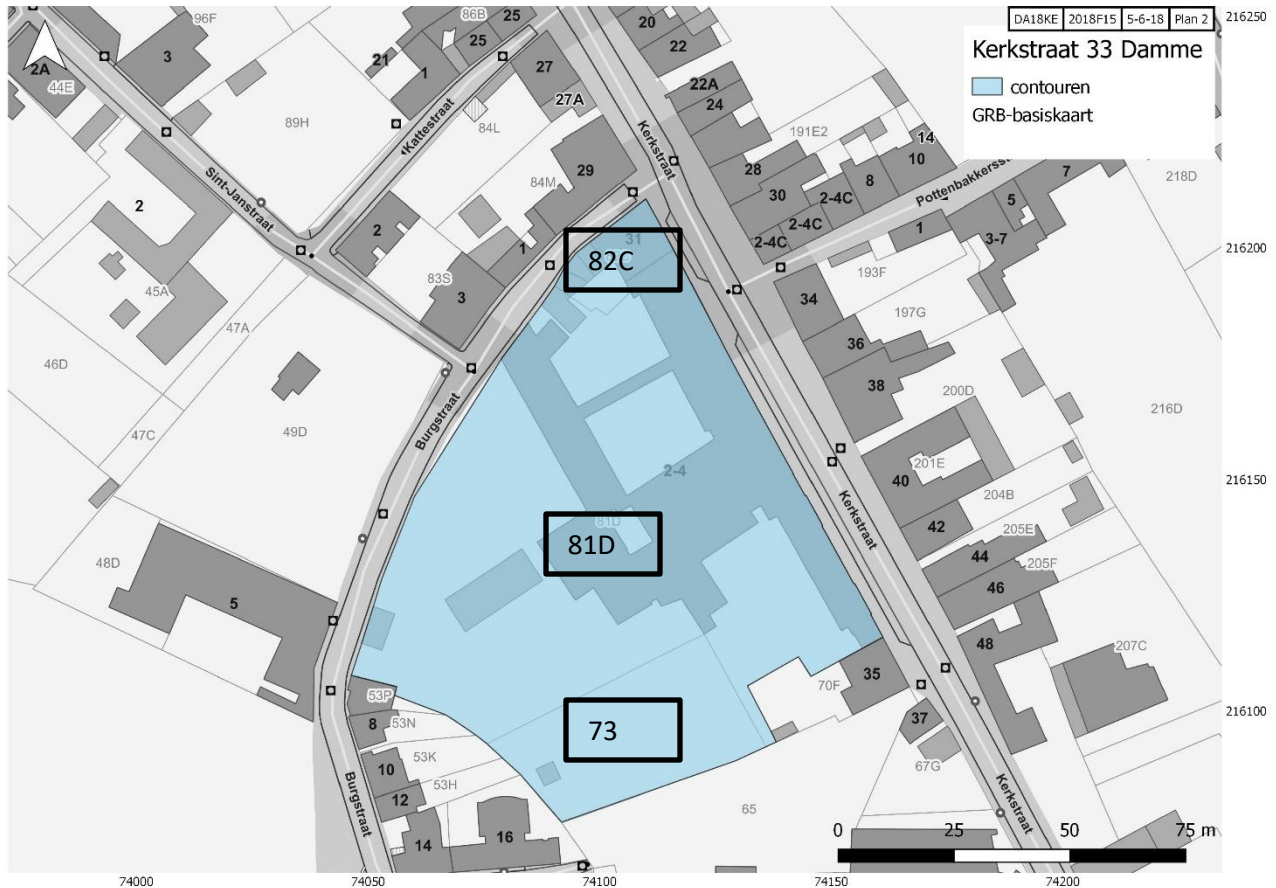
© AardeWerk-Raakvlak Archeologisch Onderzoek. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Raakvlak.

Figuur 1: Het projectgebied gesitueerd t.o.v. Vlaanderen (blauwe ster)

Plan 1: Het projectgebied weergegeven op de topografische kaart (blauwe polygoon)

Plan 2: Het projectgebied weergegeven op het GRB, met aanduiding van de kadastrale gegevens (blauwe polygoon)

2. Aanleiding

Deze archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunningsaanvraag. De bouwheer, OCMW Damme plant om het ommuurde domein van het voormalig St-Janshospitaal, gelegen tussen de Kerkstraat en de Burgstraat te Damme grondig te verbouwen. De geplande werkzaamheden zijn meerledig: enerzijds wordt de huidige Sint-Jansvleugel, tot voor kort in gebruik als OCMW-rusthuis en kantoorfaciliteiten, integraal gesloopt. Haaks op deze footprint wordt een multifunctioneel gebouw met ondergronds niveau gerealiseerd, waar zowel stadsdiensten als depots gehuisvest zullen worden. Anderzijds wordt de Margarethavleugel gerenoveerd en van een moderne achterbouw voorzien. Het middeleeuwse Sint-Janshospitaal wordt gerestaureerd. Hierbij zijn meerdere bodemingrepen gepland. Het ontwerp is van de hand van het bureau 2dFI-architecten.

Op het gewestplan is de hoofdbestemming 'woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde'. Het plangebied meet circa 8300 m². Het St-Janshospitaal is beschermd als monument sinds 1937, de aanpalende Sint-Margaretha-en Sint-Jansvleugels maken deel uit van het beschermd stadsgezicht 'Stadskern Damme'.

Het projectgebied bevindt zich in een vastgestelde archeologische zone, de historische stadskern van Damme. Aangezien de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning

betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, is een archeologisch vooronderzoek verplicht volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 2015. Op deze basis wordt een archeologienota zonder ingreep in de bodem opgesteld. De opmaak van deze nota gebeurt conform *de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen, versie 2.0* (2017) en de door het Agentschap Onroerend Erfgoed verspreide bijkomende richtlijnen i.v.m. het opstellen van archeologienota's.

3. Archeologische voorkennis

Het plangebied bevindt zich in de oudste historische kern van Damme, aan landzijde van de eerste dijk (tracé Kerkstraat) in de oksel tussen de Kattenstraat en de Kerkstraat. Sporen van menselijke aanwezigheid kunnen voorkomen vanaf de 12de eeuw. Het vroeggotische Sint-Janshospitaal wordt voor het eerst vermeld in archivalische bronnen in 1249, maar is wellicht ouder.

In de Centrale Archeologische Inventaris wordt één gekende site binnen het projectgebied weergegeven. In de onmiddellijke omgeving zijn er verder nog meerdere gekend. Voor een meer uitgebreide archeologische en historisch situering, wordt verwezen naar de bewuste hoofdstukken (*II.2.2 Historische situering van het projectgebied* en *II.3. Archeologische situering*)

4. Onderzoeksopdracht

4.1 Vraagstelling m.b.t. het onderzochte gebied

De bedoeling van dit bureauonderzoek is om tot een waardering van het archeologisch potentieel binnen het projectgebied te komen. Op basis van verscheidene bronnen, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, de topografie, de geomorfologie, het bodemgebruik, de vegetatie en de historische ingrepen wordt getracht hierover een uitspraak te doen.

Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen gesteld worden:

- wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- hoe is het terrein gebruikt geweest?
- speelde het terrein een belangrijke rol in de ontwikkeling van Damme?
- welke impact hebben de voorziene werken op de bodem?
- wat zijn de karakteristieken van deze site(s)?
- wat is de bewaringstoestand van deze site(s)?
- hoe verhoudt deze site zich tot het landschap?
- wat is de waarde van deze site(s)?
- is de bodemopbouw intact , gedeeltelijk of volledig verstoord?
- wat betekent dit voor het archeologisch potentieel van het terrein?

4.2 Randvoorwaarden

Archeologisch (voor)onderzoek met ingreep in de bodem kan pas plaatsvinden na de sloop van een deel van het huidige gebouwenbestand. Gezien deze economische onwenselijkheid

wenst de bouwheer gebruik te maken van de uitzonderingsprocedure waarbij nota's worden afgeleverd op basis van bureauonderzoek. Daarom betreft deze nota een nota op basis van een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem.

4.3 Beschrijving van de geplande werken en bodemingrepen

De bouwheer, OCMW Damme plant om het ommuurde domein van het voormalig St-Janshospitaal, gelegen tussen de Kerkstraat en de Burgstraat te Damme grondig te verbouwen. De geplande werkzaamheden zijn meerledig:

- Sloopwerken

Een eerste omvangrijke bodemingreep is de integrale sloop van de huidige Sint-Jansvleugel, tot voor kort in gebruik als OCMW-rusthuis. Ook de achterin gelegen en hiermee verbonden voormalige OMCW-burelen (adres Burgstraat 4) worden mee afgebroken (figuur 2a-b). De totale footprint bedraagt zo'n 1040 m².

Figuur 2a: Zicht op de te slopen volumes ten noorden van het hospitaalvolume, zijde Kerkstraat. Het hoekhuis blijft particulier bezit en maakt geen deel uit van het plangebied (bron: Google Street view)

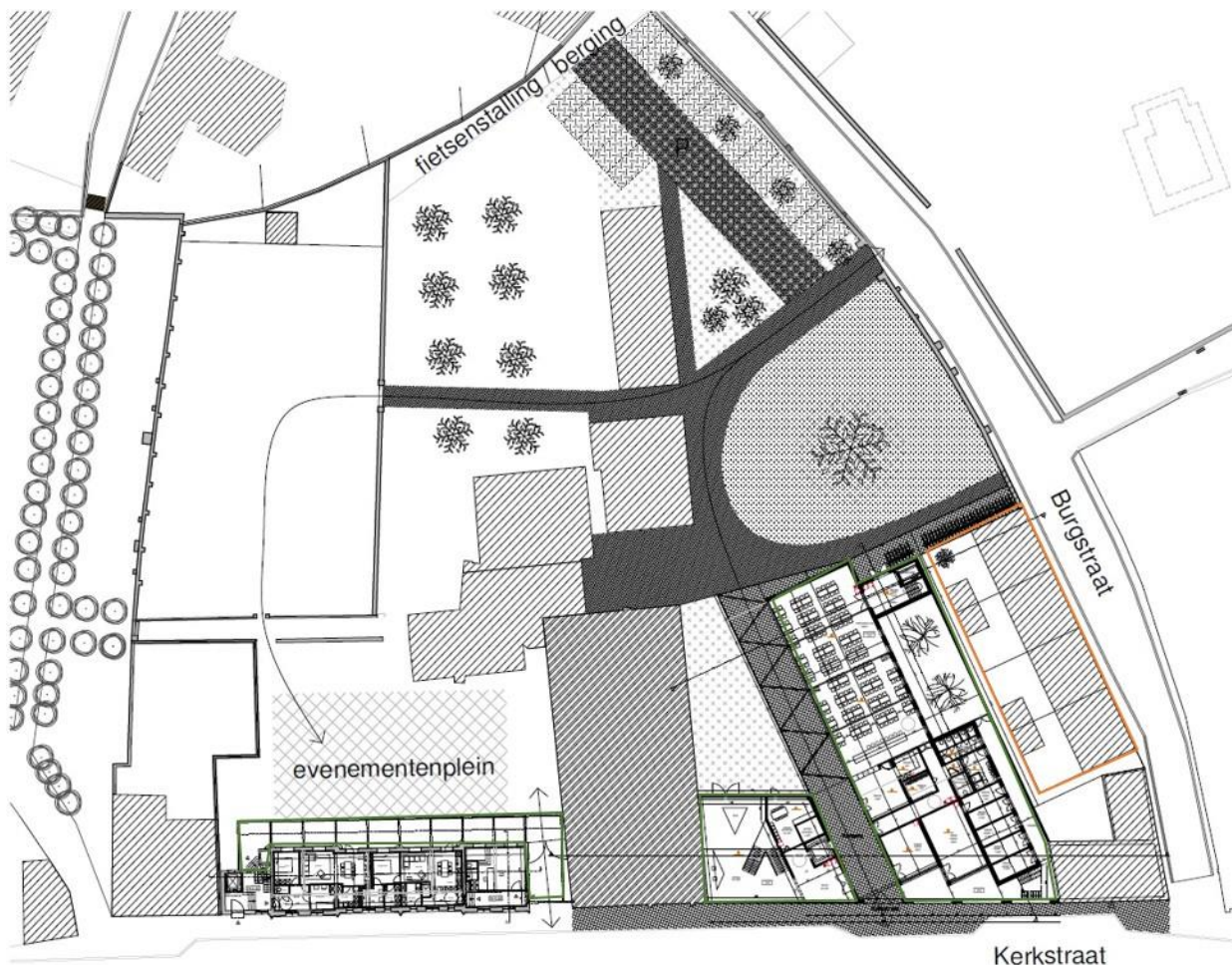
Figuur 2b: overzichtsplan met aanduiding van de te slopen volumes (gele kleur) en de reeds gesloopte volumes (rode kleur) (bron: 2dFI).

- Nieuwbouw en renovatie

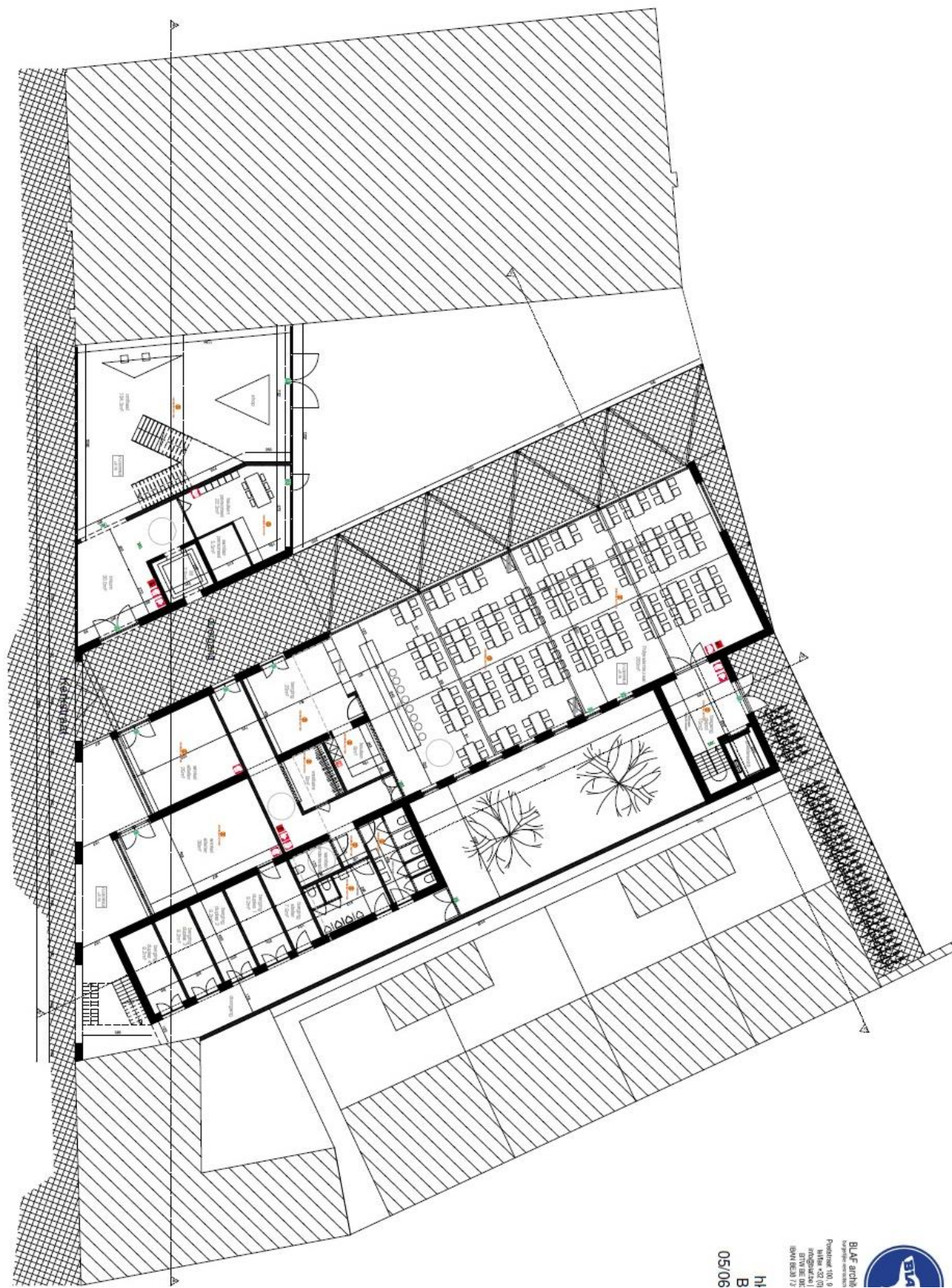
Voor een overzicht van de nieuwe toestand, zie figuur 3.

Na bovenvermelde sloopwerken wordt ten noorden van het middeleeuwse volume en min of meer haaks op de straatzijde een multifunctioneel gebouw met ondergronds niveau gerealiseerd, waar zowel stadsdiensten als depots gehuisvest zullen worden. Op de bovenverdiepingen komen enkele duplexen. Dit eerste volume heeft een footprint van 700 m² (figuur 4a-b-c). De aanzet van het ondergrondse volume komt op 350 cm onder het maaiveld, waar een gewapende funderingsplaat van 40 cm gegoten wordt. De realisatiewijze van dit volume (damwanden, bemaling,...) wordt momenteel nog bestudeerd. Deze info kan later meegenomen worden bij de modaliteiten van een eventuele archeologische opgraving.

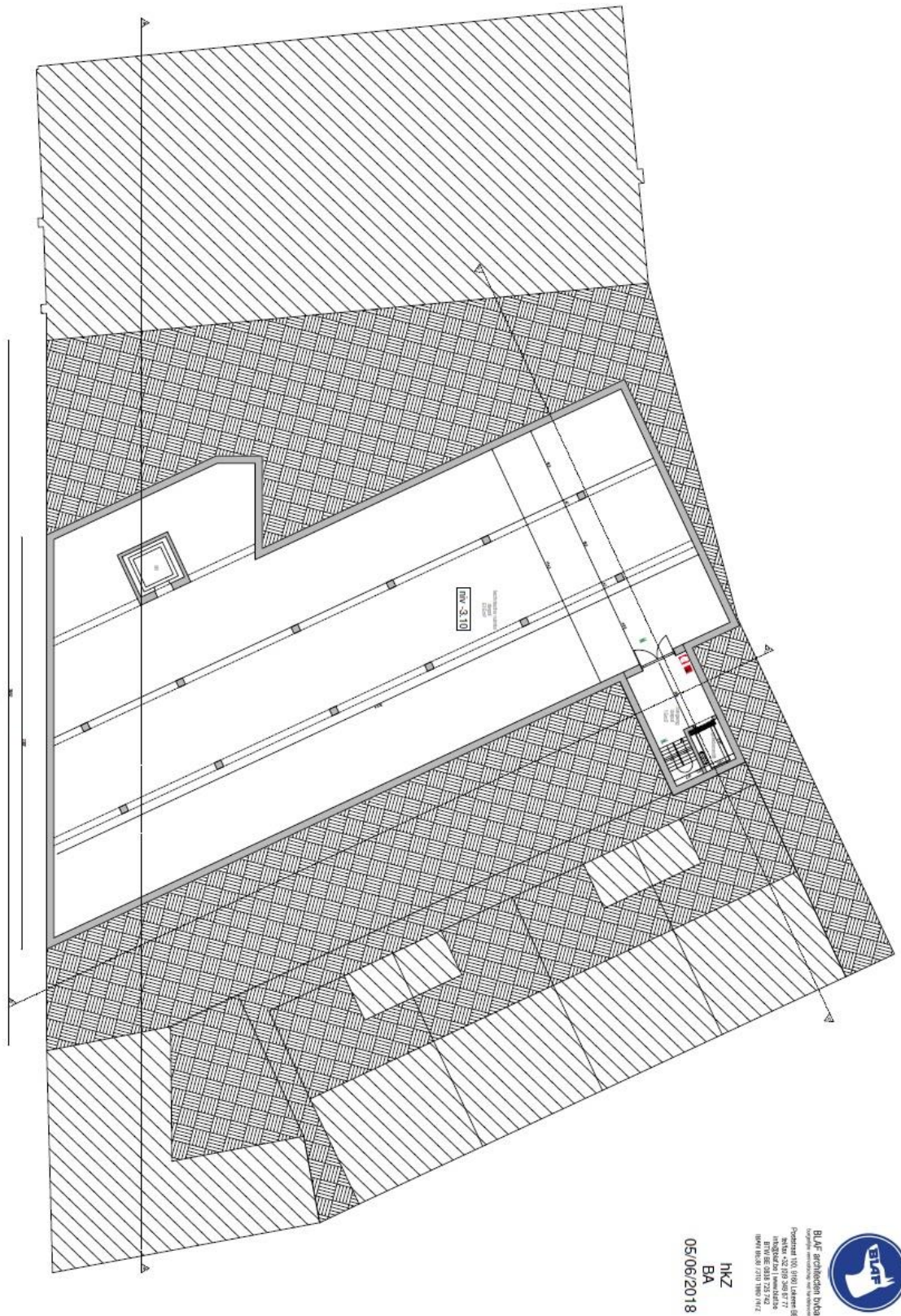
Een tweede, kleiner volume wordt tegen de noordzijde van het Sint-Janshospitaal aangebouwd. Beide delen worden van elkaar 'gescheiden' door een overdekte doorgang. Dit deel wordt niet onderkelderd en heeft een footprint van ca. 175 m² (figuur 4a, 4c).

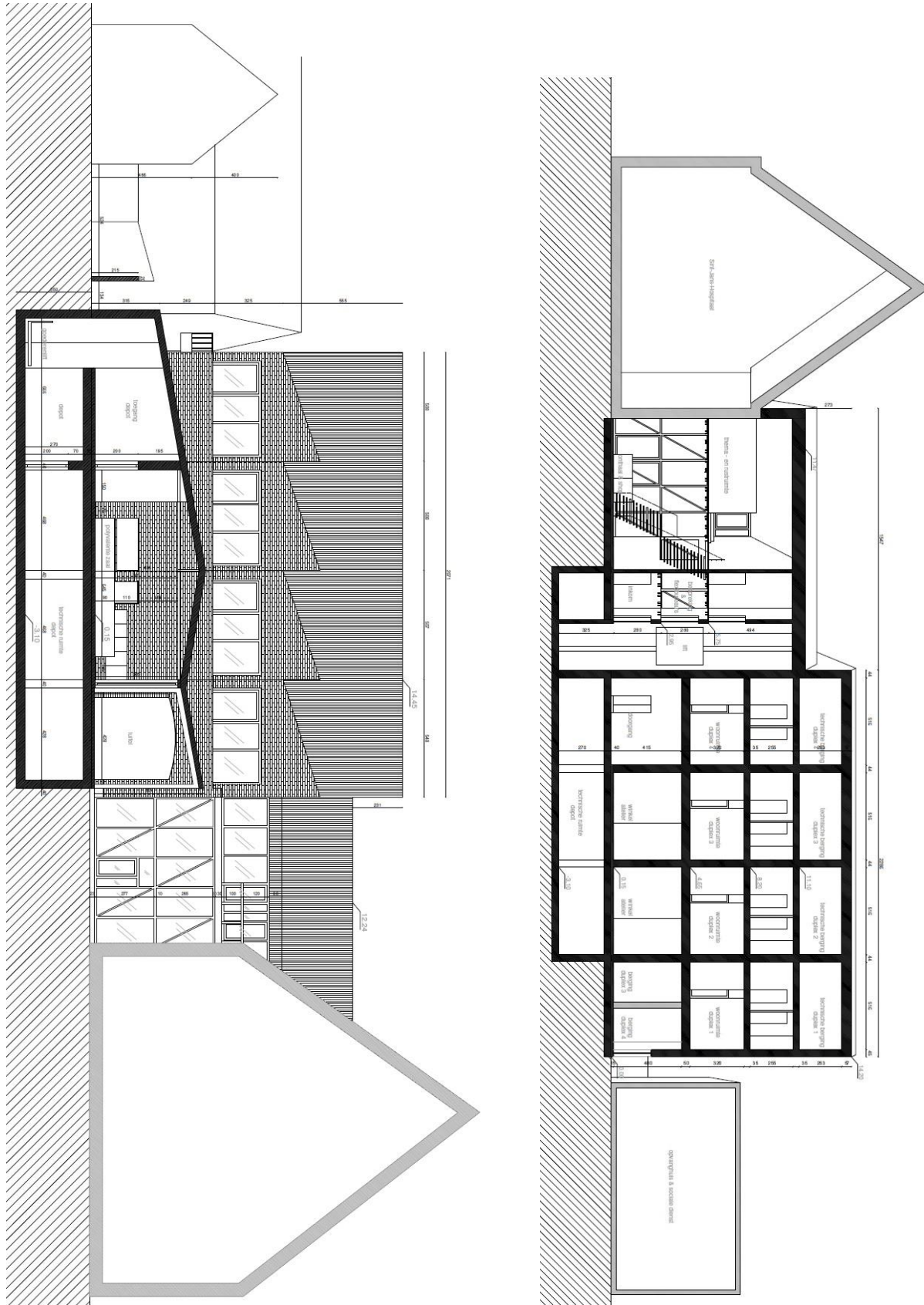
Figuur 3: overzichtsplan van de nieuwe toestand. Rechts de nieuwe volumes in plaats van de Sint-jansvleugel, links de nieuwe aanbouwen aan de Sint-Margarethavleugel (groene kleur). De vier loten in het oranje maken geen deel uit van deze omgevingsaanvraag (bron: 2dFI)

Figuur 4a: zicht op het nieuwe volume, gelijkvloers (bron: 2dFI)

Figuur 4b: zicht op het nieuwe volume, gedeelte niveau -1 (bron: 2dFI)

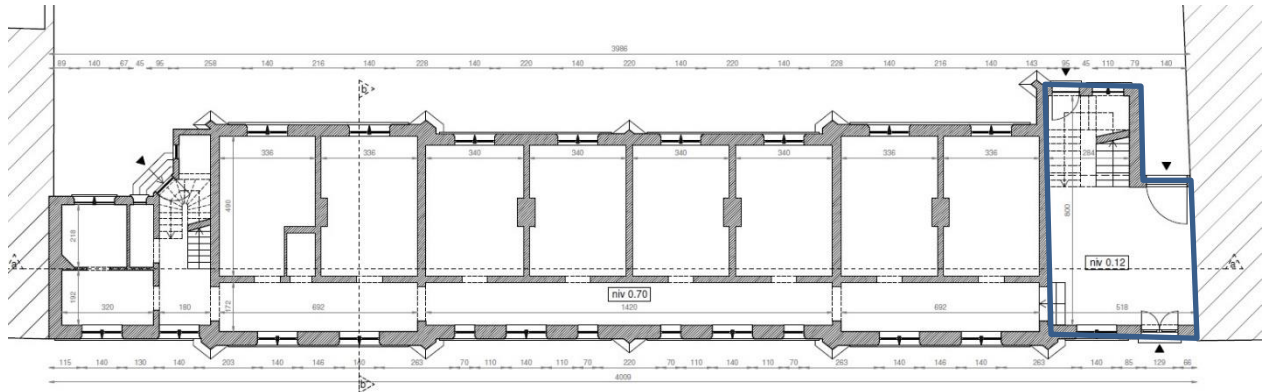

Figuur 4c: snedes van het nieuwe volume aan de noordzijde van het plangebied (bron: 2dFI).

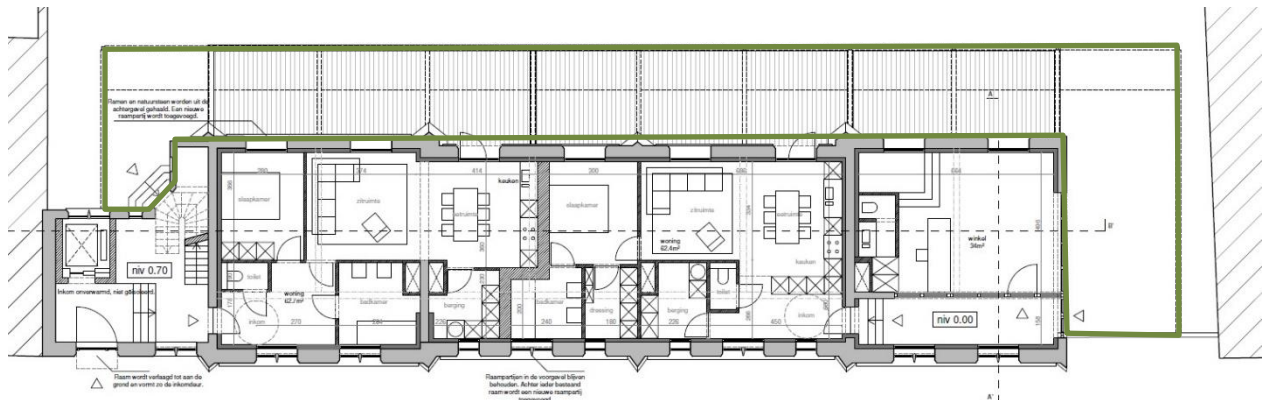
Ten zuiden van het hospitaalvolume wordt de bestaande Sint-Margarethavleugel behouden, met uitzondering van één travee die aansluit tegen de hospitaalvolume, die wordt gesloopt. Het bestaande kelderniveau wordt, wegens aanhoudende waterproblemen, volledig gedempt.

Deze vleugel wordt vervolgens grondig gerenoveerd en van een moderne achterbouw met grote glaspartijen voorzien. De footprint van deze achterin gelegen uitbreiding bedraagt zo'n 150 m² (figuur 5a-b).

Hoewel er vrij veel interne wijzigingen plaats zullen vinden, hebben deze, wegens de aanwezigheid van een keldervolume, geen impact meer op een eventuele archeologische bodemarchief.

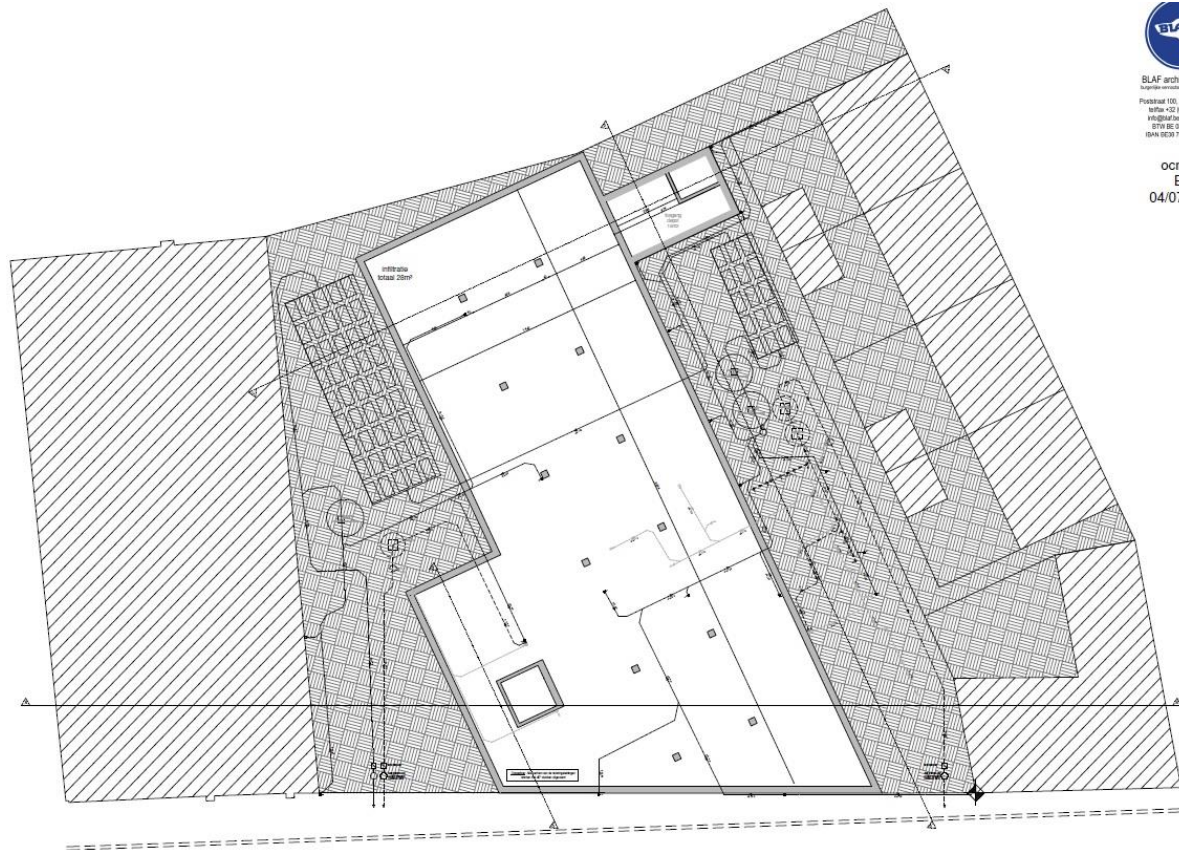
Figuur 5a: bestaande toestand (niv.0) met aanduiding van het te slopen gedeelte (bron: 2dFI).

Figuur 5b: nieuwe toestand (niv.0) met aanduiding van de nieuwe aanbouwen (bron: 2dFI).

In de huidige binnentuin wordt vervolgens een nieuw evenementenplein gerealiseerd (figuur 3). De details van dit evenementenplein zijn momenteel nog niet uitgewerkt, maar het geheel krijgt een maximale footprint van 350 m². De opbouw wordt wellicht in waterdoorlatende verharding voorzien, met een koffer van circa 40 cm.

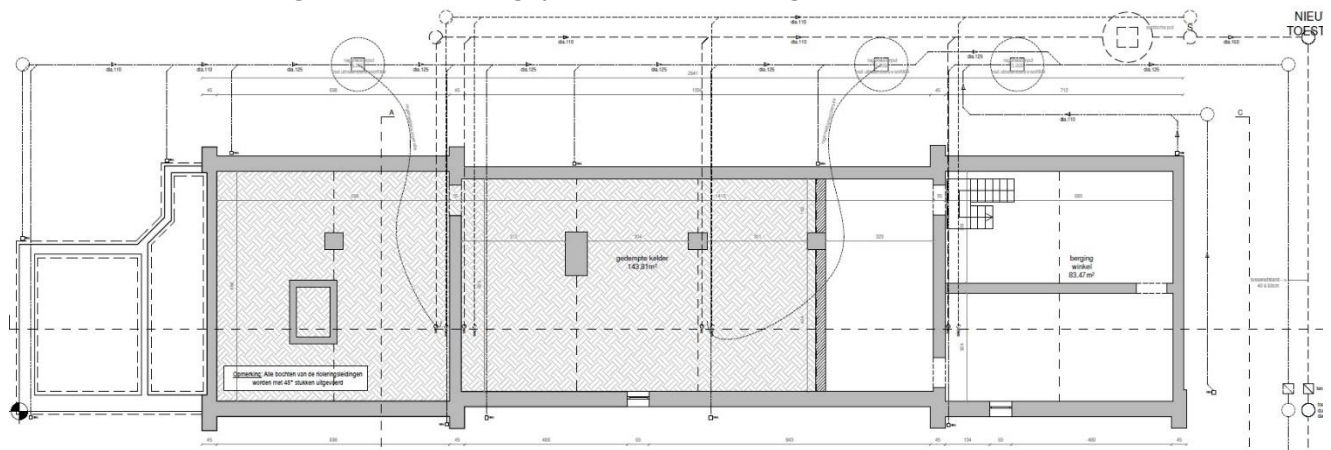
Vervolgens komen bij deze nieuwe ingrepen uiteraard ook de nodige septische putten, regenwaterputten en rioleringen kijken. De rioleringsplannen zijn zichtbaar op figuur 6a-b. Concreet worden deze in en/of in de onmiddellijke nabijheid van de nieuwe ingrepen ingepland en eveneens met een aanzienlijke verticale impact. De mogelijkheid van infiltratiekratten wordt momenteel nog bestudeerd.

BLAF architecten bvba
 ingesloten in de Wet op de Mededinging
 Poststraat 100 9100 Lierneux BE
 telefoon +32 (0)3 340 87 77
 email@blaf.be www.blaf.be
 BTW BE 0818 725 742
 IBAN BE38 7510 1980 7472

ocmwD
 BA
 04/07/2018

Figuur 6a: rioleringsplan nieuwe ondergrondse volume

Figuur 6b: rioleringsplan renovatie en nieuwbouw nabij Sint-Margarethavleugel

Tenslotte worden nog een aantal zaken gerealiseerd die onder de noemer 'omgevingsaanleg' gegroepeerd kunnen worden. Het betreft in eerste instantie de aanleg van enkele wandelpaden tussen de vleugels onderling en naar de omringende straten, maar ook een fietsenberging, nutsleidingen en groenaanleg (bomen en struiken). Bij deze werken zijn de bodemingrepen eerder beperkt, toch in verticale dimensie.

Het middeleeuwse Sint-Janshospitaal tenslotte wordt gerestaureerd volgens de regels van de kunst.

Al deze ingrepen worden gebundeld op onderstaand syntheseplan (Plan 17).

Plan 17: syntheseplan van de geplande werken t.o.v. de bestaande situatie, orthofoto 2013-15

In deel 2, 'Beoordeling' wordt verder nagegaan in welke mate de hierboven opgesomde bodemingrepen een bedreiging vormen voor het potentieel aanwezige archeologische erfgoed en welke verdere stappen al dan niet genomen moeten worden.

5. Beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek

Deze archeologienota bestaat in eerste instantie uit een bureaustudie (vooronderzoek zonder ingreep in de bodem). Hierin is de aard van de werken afgewogen ten opzichte van de beschikbare kennis van het projectgebied op landschappelijk, bodemkundig, historisch-cartografisch en archeologisch vlak om zo een onderbouwde inschatting te kunnen maken van het archeologisch potentieel van het projectgebied.

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door een erkend archeoloog van AardeWerk. De nota werd opgemaakt op een PC met Office-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving (QGIS). In dit softwarepakket werden de digitale ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van de WMS-lagen en/of de shapefiles die ter beschikking gesteld worden door de Vlaamse overheid via www.geopunt.be, www.dov.vlaanderen.be, geo.onroerenderfgoed.be en de website van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI). Indien mogelijk werd de archeologische informatie aangevuld en/of gecorrigeerd met gegevens uit het archief van Raakvlak.

Verder zijn een aantal referentiewerken geraadpleegd in diverse bibliotheken. Het gaat om *Het ontstaan en de stadsontwikkeling van Damme* (Termote, 1985) en *De huizen te Damme* (Devliegheer, 1971). Aansluitend werd dankbaar gebruik gemaakt van een (ongepubliceerde) historische nota, opgesteld door Johan Termote in het kader van het nieuwe beheersplan voor stad Damme. Deze nota omvat een bureaustudie, een bouwhistorische verkenning en archiefonderzoek van ondertussen niet meer toegankelijke primaire bronnen. De in deze bureaustudie opgestelde impactanalyse werd eveneens besproken met Johan Termote (wetenschappelijke begeleiding). Voor wat betreft uitspraken over de bodemgesteldheid zijn de gegevens uit het verslag *Sint-Janshospitaal Damme. Bouwfysisch vooronderzoek van de voormalige ziekenzaal* (architectenbureau B. Delaey, 2006) gebruikt.

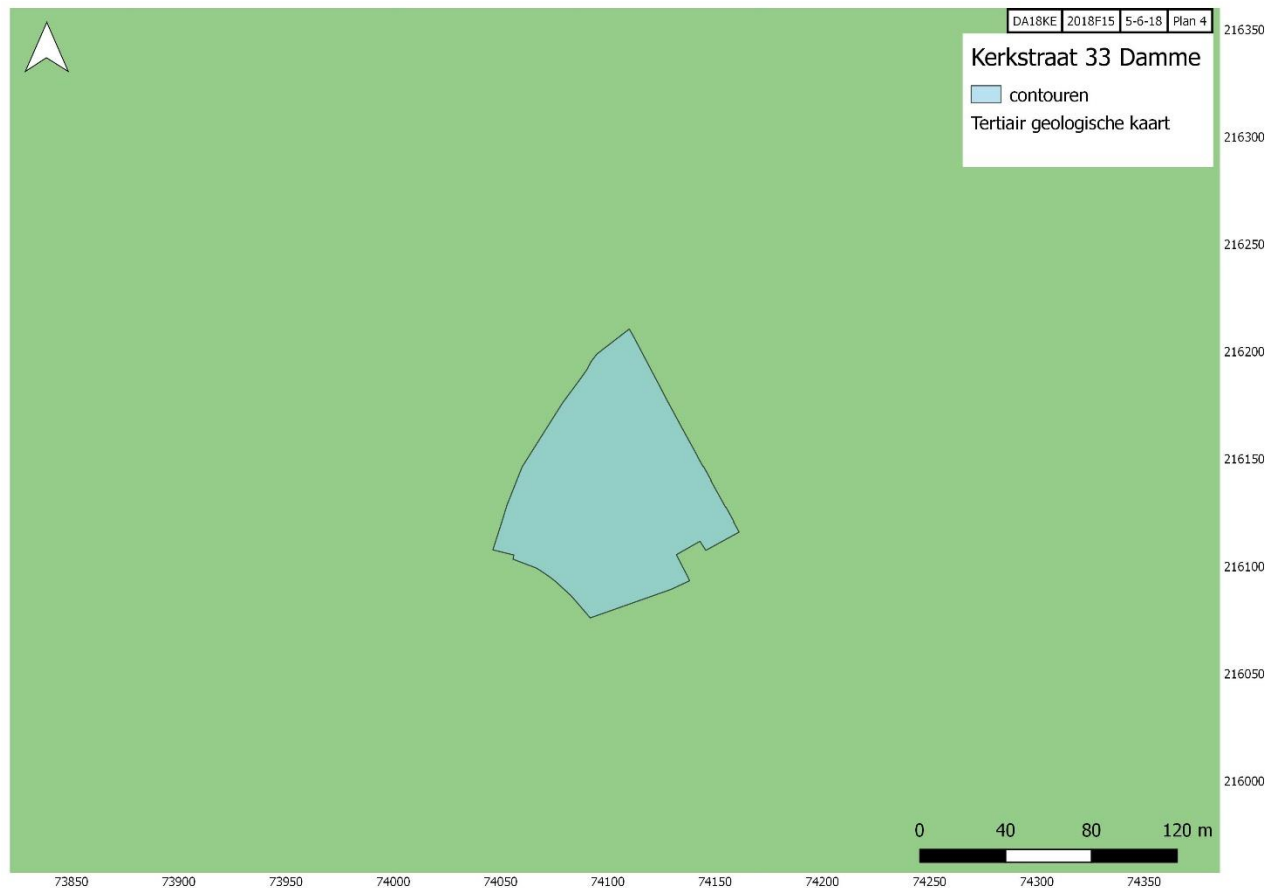
In het kader van deze archeologienota is er tenslotte besloten om enkele controleboringen uit te voeren. Dergelijke boringen zijn een efficiënte methode om na te gaan in welke mate de effectieve bodemgesteldheid (intact, gedeeltelijk verstoord, integraal verstoord) correspondeert met de verwachtingen uit het bureauonderzoek. Deze boringen zijn gezet door een bodemkundige met een handboor van het type Edelman met een boorkop van 7 cm. De resultaten van deze boringen zijn in deze nota geïncorporeerd en gebruikt als bijkomend argument bij het eindadvies.

Afsluitend willen we het architectenbureau 2dFI-architecten (Francis Demey) bedanken voor het aanleveren van allerhande informatie en plannen.

II. Beoordeling

Het doel van dit hoofdstuk is om een beoordeling te maken van het projectterrein op basis van gekende landschappelijke, historische, cartografische en archeologische informatie. Vervolgens wordt gekeken in welke mate het terrein nog voldoende intact is.

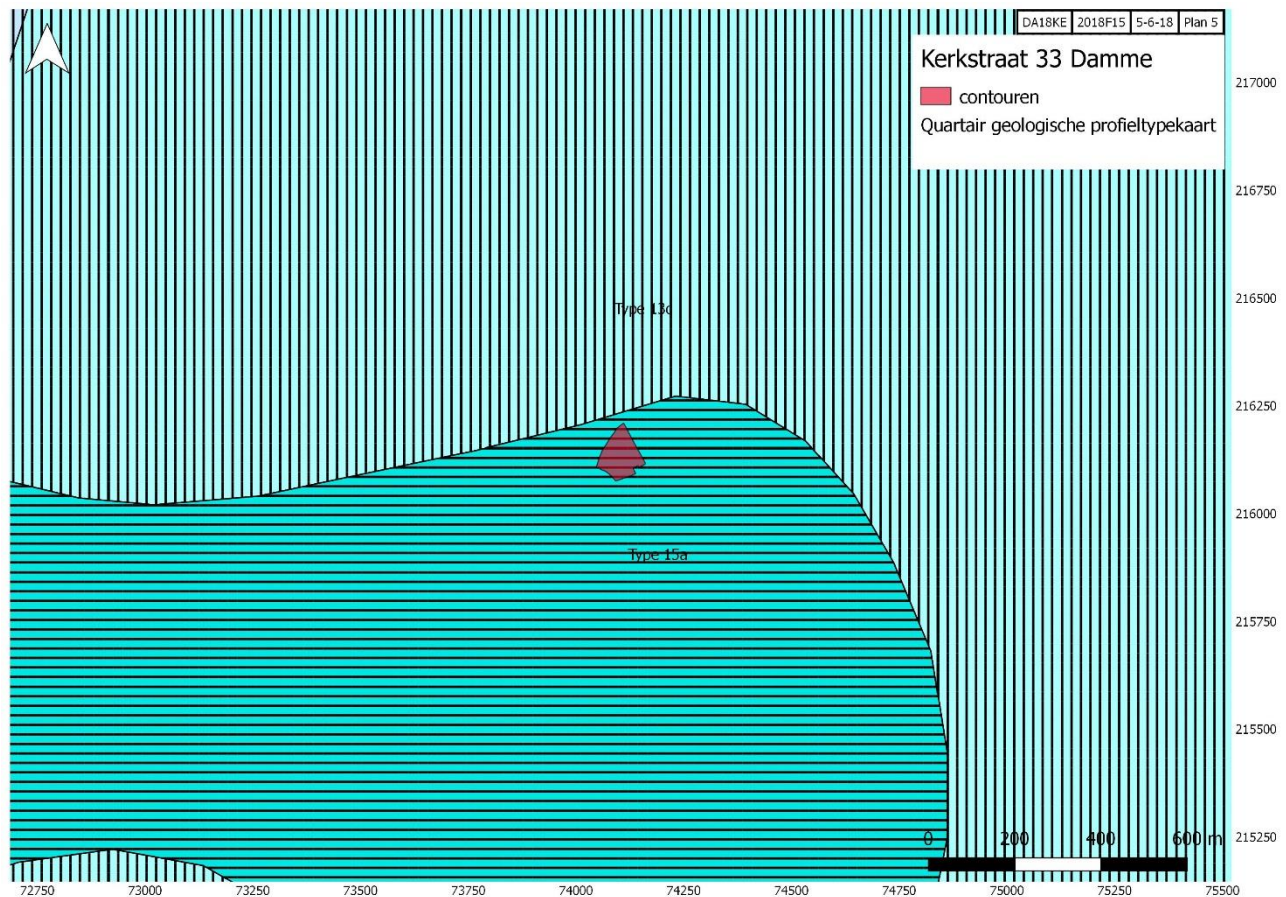
1 Fysisch-geografische situering

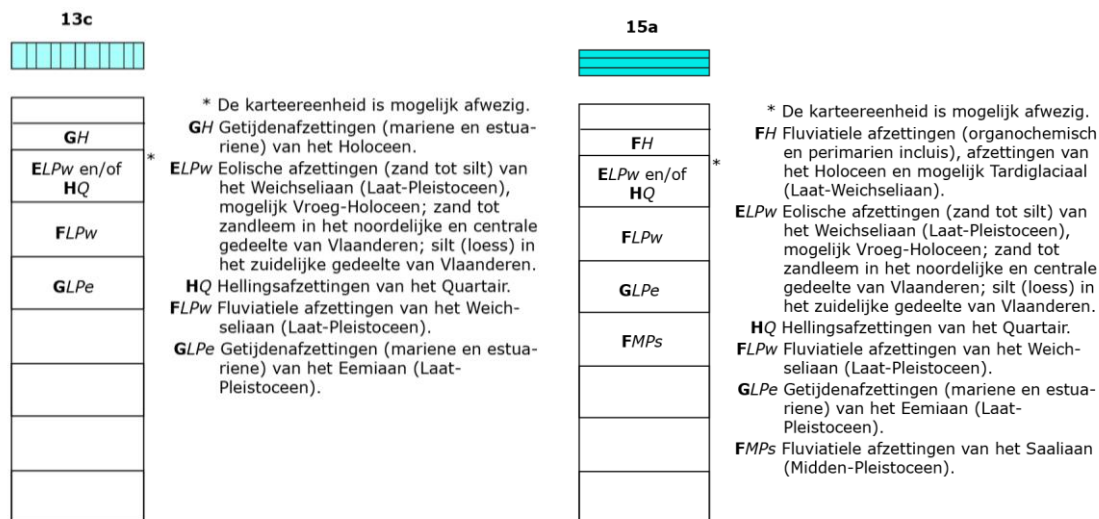
Plan 4: het projectgebied op de tertiair geologische kaart (blauwe polygoon)

Tertiair geologisch behoort de omgeving van het projectgebied tot de Formatie van Aalter (Aa). Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door het lid van Oedelem (AaOe (Plan 4)). Het betreft grijsgroen fijn zand, kleihoudend, glauconiet-en glimmerhoudend.

Op de quartair geologische kaart 1/200.000 (Plan 5) wordt het plangebied in het blauw weergegeven en behoort het tot het type 15a (horizontaal gearceerd blauw): Er zijn fluviatiele afzettingen van Holocene of Tardiglaciale oorsprong bovenop de Pleistocene sequentie vastgesteld (figuur 6). De pleistocene sequentie bestaat uit eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan.

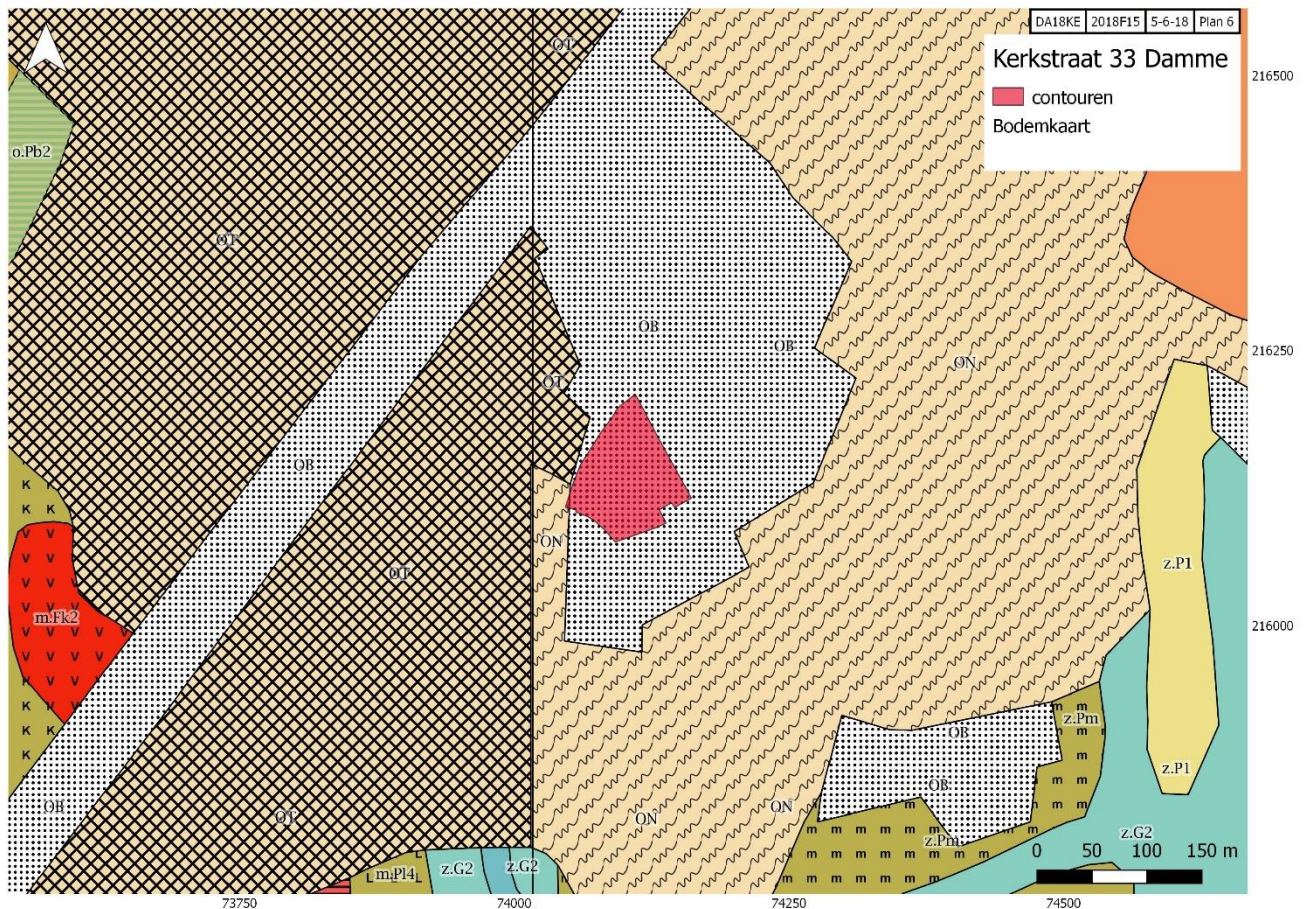
Plan 5: het projectgebied op de Quartair geologische kaart (rode polygoon)

Figuur 6: uittreksel uit legende overzichtskaart quartairgeologie Vlaanderen (bron: DOV)

Op de bodemkaart is het onderzoeksgebied aangeduid als bodemtype 'OB' (Plan 6). Deze afkorting wil zeggen 'bebouwde zone'. Een aanzienlijk deel van de historische binnenstad van Damme is op deze wijze aangeduid. Welk bodemtype zich er precies bevindt in het onderzoeksgebied is via dit document niet af te leiden. In de ruimere omgeving zijn de

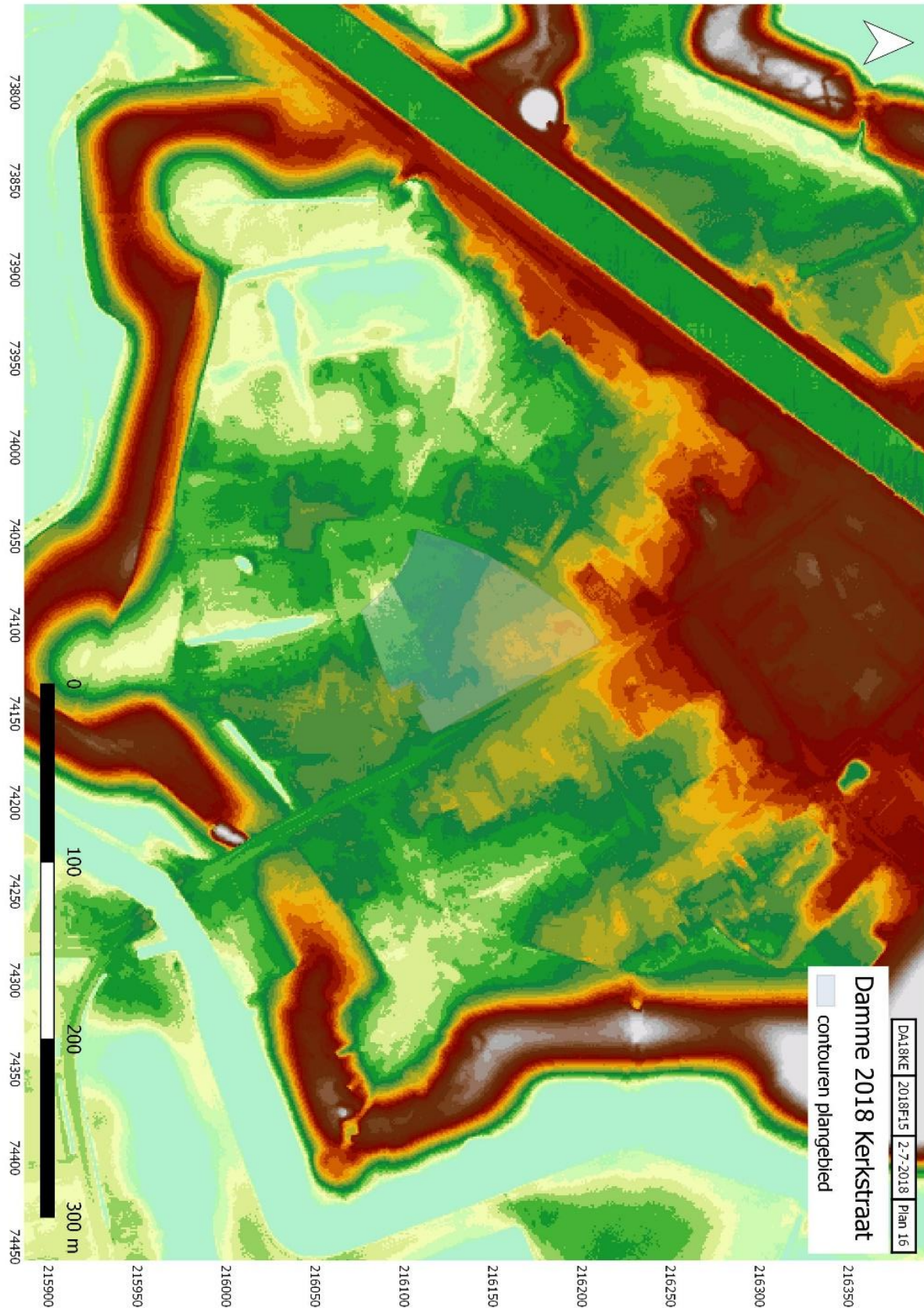
meeste gronden gekarteerd als ON (opgehoogde gronden) en als OT (vergraven bodems). Ten zuiden en ten westen zijn er kleinere enclaves gekarteerd als **z.G2** (geulgronden), **z.P1** (overdekte bodems) en **m.Fk2**. Het prefix (z) duidt op een zandige fractie, G2 omvat geulgronden bestaande uit zware klei, op meer dan 100 cm in lage geulen gelegen. P1 staat voor een overdekte Pleistocene bodem bestaande uit gebroken zand tussen 20 en 50 cm rustend op Pleistoceen. m.Fk2 staat voor overdekte poelgronden met storende laag op geringe diepte. Zie [2.1 historisch-cartografische situering](#) voor de interactie tussen natuurlijke en antropogene processen.

Plan 6: het projectgebied weergegeven op de bodemkaart (rode polygoon)

Volgens de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid van het terrein niet gekarteerd. In de ruime omgeving zijn een beperkt aantal percelen gekarteerd als 'verwaarloosbaar' of 'weinig erosiegevoelig'. Enkel de gereconstrueerde vestingsgordel worden als 'sterk erosiegevoelig' rood ingekleurd (Plan 15 in bijlage).

Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m draagt weinig bij; eventuele hoogteverschillen zijn weinig uitgesproken en zijn wellicht antropogeen beïnvloed. Het terrein helt een weinig af in zuidwestelijke richting, van 5 meter TAW aan de Kerkstraat naar 4,25 m TAW nabij het (voormalige) Molenwater (Plan 16).

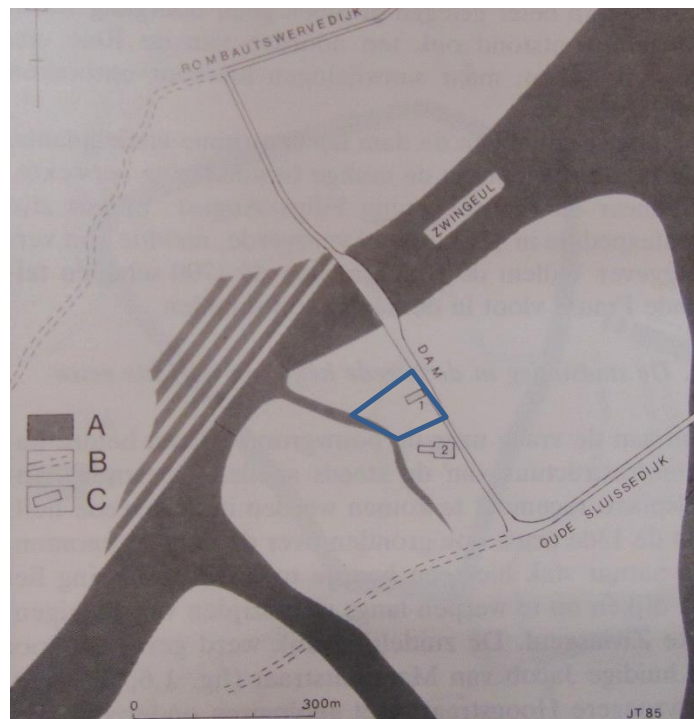
Plan 16: het plangebied weergegeven op het DHM, 1m-rasterresolutie (bron: AGIV)

2. Historisch-cartografische situering

2.1 Algemeen: Damme

De kerstening van het Brugse Ommeland begon vermoedelijk omstreeks het midden van de 7de eeuw onder de in 641 benoemde bisschop Eligius van Noyon-Doornik. Voor zover bekend bestonden er vóór 800 in het Brugse Ommeland slechts twee parochies, met name Sijsele en Snellegem. Beide uitgestrekte domeinen waren gelegen in de zandstreek en werden van elkaar gescheiden door de Reie, waarlangs in de 9de eeuw Brugge zou ontstaan. De stad Damme dankt zijn ontstaan aan een gelukkige samenloop van een reeks historische en geologische feiten. Na een dynamische fase van toenemende kusterosie vanaf de laat-Romeinse tijd, wordt in de periode 550–750 na Chr. opnieuw een evenwicht bereikt. Het landschap kan evolueren naar een gebied van slikken en schorren en raakt opnieuw in exploitatie. Tegen 1000 na Chr. is de oostelijke kustvlakte grotendeels verland. De totale verlanding van het gebied wordt in de hand gewerkt door indijking. Nog voor 1134 worden preventieve dijken aangelegd, zoals de Romboutswervedijk en de Branddijk. In 1134 slaat de zee opnieuw met volle kracht het schorrengebied tussen de preventieve dijken binnen en schuurt een kreek uit tot tegen de kreekrug van de Gapaard. Hierdoor ontstaat het Zwin, dat het landschap en het economisch leven van de streek voor de komende eeuwen diepgaand zal bepalen (Termote, 1985).

De eerste bewoning was vermoedelijk een vissersnederzetting die waarschijnlijk kort na het afsluiten van het Zwin met een dam tot stand kwam (figuur 7). In 1180 – meteen ook de eerste officiële vermelding – kreeg Damme stadsrechten. Na het graven van de Reie als verbinding met de stad Brugge evolueerde Damme vrij vlug tot een bloeiende handelsnederzetting.

Figuur 7a: Reconstructie van het landschap waarin de nederzetting die later zal uitgroeien tot de stad Damme, 12de eeuw. Legende: (A) situatie Zwingeuil na 1134; (B) gedempte Zwingeuil, (C) gebouwen: 1: Sint-Janshospitaal, 2: OLV-kerk (bron: Termote, 1985)

In de groei van de middeleeuwse stad Damme kunnen we twee fasen onderscheiden:

Tot het midden van de 13de eeuw greep de uitbreiding achter de dam (huidige Kerkstraat) en de Oude Sluissedijk plaats. In dit stadgedeelte vinden we de oudste monumenten van Damme, namelijk het Sint-Janshospitaal en de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Deze eerste nederzettingskern is te situeren in de oksel van de Kerkstraat en de Kattestraat. Ook de Katarinakerk werd in deze periode aan de landzijde van de Oude Sluissedijk opgericht. De afgelegen ligging laat vermoeden dat hier de verdere stadsuitbreiding gepland was (Devliegher, 1983).

In de tweede helft van de 13de eeuw werden gelijklopend met de opslibbing en de verdere indijking van het Zwin gronden achter de dam ingenomen. Geologisch en archeologisch onderzoek kan de oorspronkelijke dijkfunctie van de Hoogstraat (huidige Jacob Van Maerlantstraat) bevestigen (De Gryse, in voorbereiding). De tegenhanger is de Noorddijk, die bij de aanleg van de latere kanalen zal verdwijnen. Bij de bedijking kwamen nieuwe bouwarealen vrij die verkaveld werden. In deze periode werd ook de Lieve gegraven, een rechtstreekse verbinding met de stad Gent. Op het einde van de 13de eeuw bereikte Damme zijn grootste uitbreiding, die samenvalt met het hoogtepunt van de economische activiteit – stapel en overslag – in de stad. Een eerste stadsomwalling werd aangelegd in 1297-1298. Deze dubbele omwalling is alleen gekend door kaartenmateriaal en lijkt een eerste haastig opgeworpen verdedigingsgordel te zijn, ten gevolge van een aanval door de Franse koning Filips de Schone (Termote, 1985).

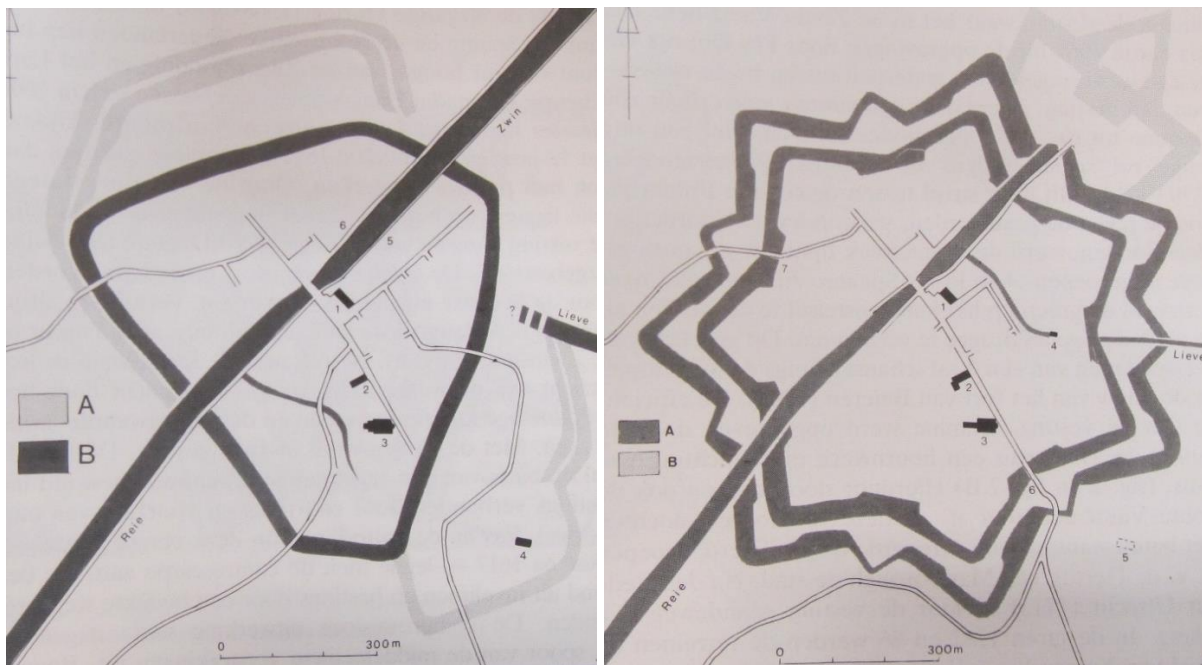
Figuur 7b: Reconstructie van het landschap waarin de nederzetting die later zal uitgroeien tot de stad Damme, tussen 1180 en 1218 (bron: Termote, 1985)

Eind 14de-begin 15de eeuw werd een tweede stadsomwalling gerealiseerd, die het bewoningsareaal omsloot zoals het dan tot stand gekomen was (figuur 8a). Ze had enkele belangrijke wijzigingen aan de uitgangswegen en de haven tot gevolg. In deze periode

grepen ook havenwerkzaamheden plaats die een poging waren om de Damse haven operationeel te houden. Zo werd het 'Nieuw Gedelf' aangelegd in het midden van de 14de eeuw. Deze aanpassingswerken brachten echter niet het verhoopte resultaat op en de vaargeul slibde verder dicht (Dierickx-Visschers, 1985).

Op het einde van de middeleeuwen had Damme zijn economische betekenis voorgoed verloren, maar won in de daaropvolgende eeuwen aan militaire betekenis. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd Damme als vestingstad door Spaanse ingenieur ontworpen. De aanleg vond plaats in 1616-1617 en bestond uit een regelmatige zevenhoek met bastions, verbonden door courtines en voorzien van een voorwal. Daarna volgde de aanleg van een contrescarpe (figuur 8b). In 1703 werd er ook nog een hoornwerk in de richting van Sluis aan toegevoegd.

Bij archeologische waarnemingen konden deze 17de-eeuwse verdedigingswerken herhaaldelijk in detail gedocumenteerd worden. De bouw van het post-middeleeuwse Damse verdedigingssysteem heeft nagenoeg alle sporen van de laatmiddeleeuwse versterkingen uitgewist. Tenslotte verdwenen bij het graven van het kanaal Brugge-Sluis in 1810 nog een aantal andere laatmiddeleeuwse resten. Het stadje Damme heeft een indrukwekkend historisch verleden, maar heeft na de 17de-18de eeuw geen enkele industriële of economische ontwikkeling meer gekend. Hierdoor is het archeologische erfgoed in Damme nog relatief goed bewaard gebleven, wat de onderzoeken van de laatste jaren bewezen hebben (Seys, 1982; Dewilde, 1994, 1995, 2002; De Gryse, in voorbereiding)(figuur 9).

Figuur 8a-b: zicht op de tweede (15de E) en de derde (17de E) stadsomwalling van Damme (bron: Termote, 1985)

Figuur 9: Luchtfoto genomen door de RAF op 18 april 1944 na de onderwaterzetting van de regio. Ten zuiden is het natuurlijke krekenstelsel opnieuw zichtbaar. A. Nog bewaarde dijktracés. B. Reconstructie dijkverloop. C. Mogelijk dijken. D. Donk van de Gapaard.

1.Dam van de Kerkstraat. 2.Romboutswervedijk. 3.Oude Sluissedijk (midden 12de E.). 4.Branddijk.
5.Zuiddijk.6.Hoogstraat. 7.Slekkestraat, 1ste verloop. 8.Speiestraat. 9.Slekkestraat 2de verloop.
10.Nederen Bruggeweg. 11.Dijk van de Zeuge. (bron: Termote, 1985)

2.2 Historische situering van het projectgebied (naar Termote, ongepubliceerd)

Middeleeuwen

Een precieze stichtingsdatum van het hospitaal is niet gekend. Een oudste vermelding komt voor in een akte uit 1249, die uitgaat van de schepenen van Damme, waarin het reglement betreffende de werking van het hospitaal. Dit maakt duidelijk dat de stichting al enige tijd bestond. Het hospitaal wordt in de akte vermeld als *Domus Beate Marie* of O.-L.-Vrouw(gast)huis, en dit vermoedelijk naar analogie met nabijgelegen O.-L.Vrouwekerk. Later wordt daar Sint-Jan-de-Doper en vervolgens Sint-Jan-Evangelist als patroonheiligen aan toegevoegd.

De stichting van het hospitaal door de magistratuur van Damme gebeurt vermoedelijk met de toestemming van gravin Margareta van Constantinopel, aan wie volgens de legende de stichting wordt toegewezen.

De eerste statuten der kloosterlingen worden opgemaakt door Walter de Marvis, bisschop van Doornik. Het betreft de aanstelling van 5 kloosterzusters en 4 broeders van een zelfstandige kloostergemeenschap, die voor de bediening van het hospitaal, de regel van Sint-Augustinus volgen. Net zoals in het Brugse Sint-Janshospitaal zijn er ook broeders (tot 1584). In het hospitaal worden naast zieken, ook vreemdelingen, behoeftigen, reizigers, pelgrims en ouderen opgenomen. De broeders zijn belast met het beheer, de zusters met de verpleging.

Een belangrijkste bron van inkomsten bestaat, naast de opbrengst van eigendommen, verpachtingen, giften en collectes, uit een extra heffing op de ingevoerde wijnen. Dit recht op de *Vergierroede*, wordt in 1397 door de stadsmagistratuur aan het hospitaal geschonken. Een hospitaalbroeder wordt tot "magister-vergierder" benoemd en ontvangt op elk stuk wijn dat in de stapel van Damme binnenkomt een Engelse penning ten voordele van het gesticht. Jaarlijks dient deze verantwoording af te leggen voor het financieel beheer. De laatste gekende vergierbroeder is een zekere Jacob de Meere (+1584).

Het vroeggotische hoofdgebouw met de imposante bakstenen puntgevel aan de straatzijde kunnen we op stilistische gronden in de 13de eeuw dateren. Op basis van het dendrochronologisch onderzoek in 2002 door P. Hoffsummer uitgevoerd, dateert de kapdatum van de balken van de kapconstructie tussen 1268-1285. Dit laat vermoeden dat de huidige vleugel niet het eerste hospitaalgebouw is.

In de loop van de 15de eeuw wordt aan de westzijde een kleinere hospitaalvleugel aangebouwd. In de oksel tussen de beide gebouwen verrijst een ruime traptoren, die in 1560-1561 met een nieuwe spiltrap wordt uitgerust. In 1561-1562 en 1568 volgt een uitbreiding van het 15de-eeuws gebouw respectievelijk met een nieuwe "fermerie" of ziekenzaal voor de zusters aan de oostzijde en een keukenvleugel aan de westzijde (figuur 10, bouwhistorisch plan)

Het uitgestrekte terrein van het Sint-Janshospitaal binnen de stad kwam reeds in de middeleeuwen tot stand. Mogelijk vormt de basis een grafelijke schenking, maar zeker is dit niet. Zeker het westelijk gedeelte van het areaal is omlijnd door vaste grenzen zoals het Molenwater of de Begijnengracht, de Burgstraat en het kerkhof van de O.L.Vrouwekerk. Toch laat het oud kaartmateriaal uit midden 16de eeuw hier nog een rijbebouwing zien (infra). Deze gronden en huizen, voor zover ze geen eigendom waren van het hospitaal, worden vanaf het eind van de 15de eeuw verworven. Op 29 november 1476 schenken Pieter van Honackere en zijn vrouw Issoye Bichiers aan broeder Jan Boud een schuur met hof en

grond palend aan de Begijnengracht. Het ontstaan van de omlijning zijde Kerkstraat is minder duidelijk.

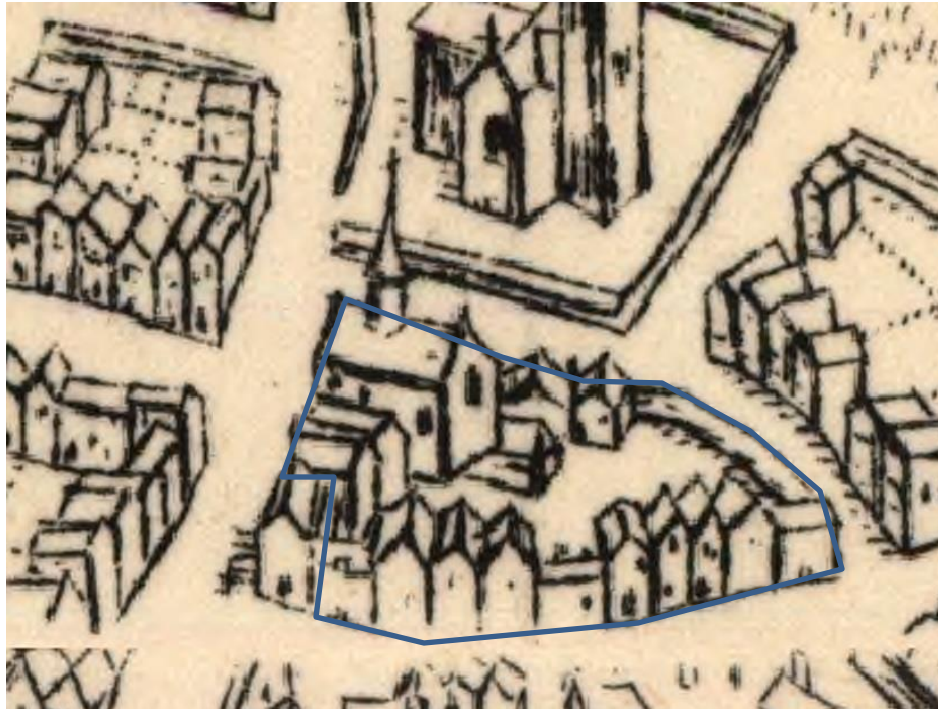
In de loop van de 15de eeuw, vermoedelijk in het zog van het steeds krimpende huizenmarkt, slagen de broeders erin de huizen aan de westzijde van de Kerkstraat tussen de ingang naar het kerkhof en de Burgstraat te verwerven (Opdendrinck, 1951, p.20-22). Enkel het hoekhuis met de Burgstraat blijft blijkbaar particulier bezit. Nog in de Burgstraat stond het huis 'het Oude Steen' dat als klooster voor de hospitaalbroeders dienst deed. Het huis wordt in 1547-48 hersteld (Opdendrinck, 1951, p.20).

Op de oudste beschikbare cartografische bronnen, met name de Deventer-kaart (1560)(figuur 11) en de kaart van Marcus Gerards (1562)(figuur 12) zien we het hierboven beschreven 'klassiek' laatmiddeleeuws straatbeeld, met bebouwing bestaande uit het hospitaalvolume, geflankeerd door een reeks diephuizen aan de straatzijde- zowel aan de Kerkstraat als de Burgstraat- met een achterliggende erfzone. Het Molenwater vormt de westelijke grens van het plangebied. Verregaande conclusies op basis van dit kaartmateriaal lijken niet zinvol: op de Deventerkaart wordt het Sint-Janshospitaal verkeerdelijk aan de overzijde van de straat weergegeven en op beide bronnen zien we de kleinere 15de eeuwse vleugel (supra) niet afgebeeld.

Figuur 11: uitsnede uit de kaart van Deventer met aanduiding van het plangebied, kaartblad 22 (1560)
(bron: KBR)

Op de *Kaart van de watering van de Broek en Moerkerke-Zuid-over-de-Lieve*, opgemaakt door Pourbus in 1574 wordt het plangebied slechts gestileerd weergegeven. Omwille van deze reden wordt deze kaart hier niet afgebeeld.

Figuur 12: Uitsnede uit de kaart van Marcus Gerards met aanduiding van het plangebied (1562)(bron: KBR)

De 17de en 18de eeuwse evolutie binnen het plangebied

In de loop van de 17de eeuw grijpen opnieuw verbouwingen plaats. Dit gebeurt in hoofdzaak via inbreiding. Bovendien doet de kapel van het hospitaal tot 1642 ook als garnizoenskerk dienst.

Het 13de-eeuwse hoofdgebouw, oorspronkelijk één grote ruimte, wordt nu met volle muren opgedeeld in o.m. een kapel, een sacristie, een gang, een vergaderzaal voor voogden, een kleine hoogkamer en enkele spreekkamers. Ca. 1639-1640 brengt men vier barokvensters aan voor de verlichting van de kapel ter vervanging van de oorspronkelijke spitsboogvensters. In 1651 brengt men onder het gotische koorvenster een barokke toegangsdeur aan. Op het dak brengt men een klokkentoren aan.

In 1646-1648 verrijst een brouwerij aan de westzijde van het complex. Deze wordt al na een paar decennia opgegeven omwille van het zilte grondwater.

Het 17de eeuwse kaartmateriaal lijkt weinig betrouwbaar: een kaart van Damme uit de stedenatlas van J. Blaeu (1649, figuur 13) toont enerzijds verschillende fictieve (?) straten op het plangebied en anderzijds geen van de uit archivalische bronnen gekende bijgebouwen en uitbreidingen aan/nabij het hospitaal (supra).

Gedurende de 18de eeuw worden aan de westzijde nog enkele kleinere bijgebouwen opgetrokken, waardoor de 17de-eeuwse brouwerij en de keukenvleugel geleidelijk worden ingebouwd.

Archivalische bronnen uit deze periode maken nog gewag van kleinere verbouwingen en renovaties. Op de zoldervloer van het 13de-eeuws hoofdgebouw wordt in 1740 bijvoorbeeld een nieuwe tegelvloer gelegd. De traptoren krijgt in deze periode een nieuwe trap en er worden enkele ovale vensters gestoken. Vanaf het einde van de 18de eeuw wordt het hospitaal beheerd door de in 1796 opgerichte Burgerlijke Godshuizen.

Een cartografische bron, gedateerd 1702 en afkomstig uit de archieven van het SHAT te Parijs, waarop de vesting Damme wordt weergegeven, is zeer bruikbaar (figuur 14). Hierop zien we vooreerst een nauwkeurige opname van de verschillende volumes: het 13de eeuwse hospitaal met kapel, de 16de eeuwse ziekenzaal met achterliggende keuken en de losstaande 17de eeuwse brouwerij. Naast de brouwerij is een kleine vijver afgebeeld.

Figuur 13: uitsnede uit *Dammum Munitissimum Flandriae oppidum, vulgo Damme*, Atlas Blaeu (1649). Het plangebied wordt verkeerdelijk doorsneden door straten. (bron: KBR)

Figuur 14: Vauban, plan vesting Damme, 1702 (bron: Parijs, SHAT, naar Termote, ongepubliceerd)

Langsheen de Kerkstraat en de Burgstraat is het aantal woningen duidelijk afgenomen. Allen zijn eigendom van het hospitaal, met uitzondering van de hoekwoning. Vervolgens is het bodemgebruik op het plangebied ook gekarteerd: nabij de Kerkstraat wordt de onbebouwde ruimte gebruikt als moestuin. De rest van het terrein doet dienst als weide. Op de 18de eeuwse Kabinetskaart (Plan 9 in bijlage) zien we eenzelfde bodemgebruik weergegeven, namelijk moestuinzone en boomgaard/weide, alsook een vijver.

De 19de en 20ste eeuwse evolutie van het plangebied

Zoals hierboven aangehaald komt het beheer vanaf de laatste jaren van de 18de eeuw in handen van de Burgerlijke Godshuizen, waardoor bijzonder veel archiefstukken (briefwisseling, lastencohier, verslagboeken) bewaard gebleven zijn in het OCMW-archief van Damme¹. Uit de riant oplijsting van Johan Termote (Termote, ongepubliceerd) hebben we enkele relevante stukken geselecteerd:

Tot omstreeks 1840 worden er voornamelijk herstellingen uitgevoerd of ruimtes heringedeeld. Er wordt een klein naaikamertje toegevoegd aan de bestaande ziekenzaal. Dit alles wijst op een steeds toenemend plaats tekort in de instelling.

Op het primitief kadaster (1834) zien we in essentie dezelfde volumes als op het plan uit 1702. De enige wijziging is één bijgebouwd woonhuis langsheen de Kerkstraat in de plaats van een moestuinstrook (figuur 15). In de daaropvolgende decennia vinden er geen structurele wijzigingen plaats, zoals te zien op de kaart van Vandermaelen (Plan 10 in bijlage) en de kadasterkaart van Popp (Plan 11 in bijlage).

Uit archivalische bronnen blijkt dat 'de tuinen tussen het Molenwater en de doorgang naar de kerk' opnieuw aangelegd worden omstreeks 1870. Als sluitstuk wordt er een tuinkapel gebouwd, ontworpen door architect Karel Poupaert.

Diezelfde architect wordt aangesteld om een nieuwe noordelijke vleugel, een rustoord voor ouderen, te ontwerpen. Karel Poupaert voorziet een nieuwbouw op L-vormige plattegrond met een tweelagige bouw onder een zadeldak. In de haakse vleugel rechts is de nieuwe vrouwenvleugel. Het geheel was voorzien van een ommuurde binnenplaats met aparte arealen voor mannen en vrouwen. Het geheel was uitgewerkt als een functioneel gebouw. Enkel de voorgevel was in een neo-romaanse/vroeggotische stijl opgetrokken met een middenrisaliet onder een driehoekige geveltop voor de hoofdingang (figuur 16)

De plannen door Poupaert voorgelegd, geven aanleiding tot opmerkingen vanuit de KCM en van het Comité van Hygiëne. Dit noopt de Commissie ertoe, na advies te hebben ingewonnen bij de arrondissement-commissaris, om provinciaal architect Pierre Buyck te benaderen. Hij maakt nieuwe plannen en bestek op (figuur 17).

Voor de bouw dient grond aangekocht te worden. Op de zitting van 14 november 1866 beslist de commissie tot de aankoop van de grond met stalling en huis van perceel sectie C, percelen 79-80-81. Deze percelen zijn duidelijk identificeerbaar op het eerder besproken zgn. Primitief Kadaster (figuur 15).

De nieuwe vleugel komt in de plaats van een 3-tal woningen. Het ontwerp van Buyck is efficiënt en overzichtelijk. De basisplattegrond bestaat uit een lange inkomhal evenwijdig

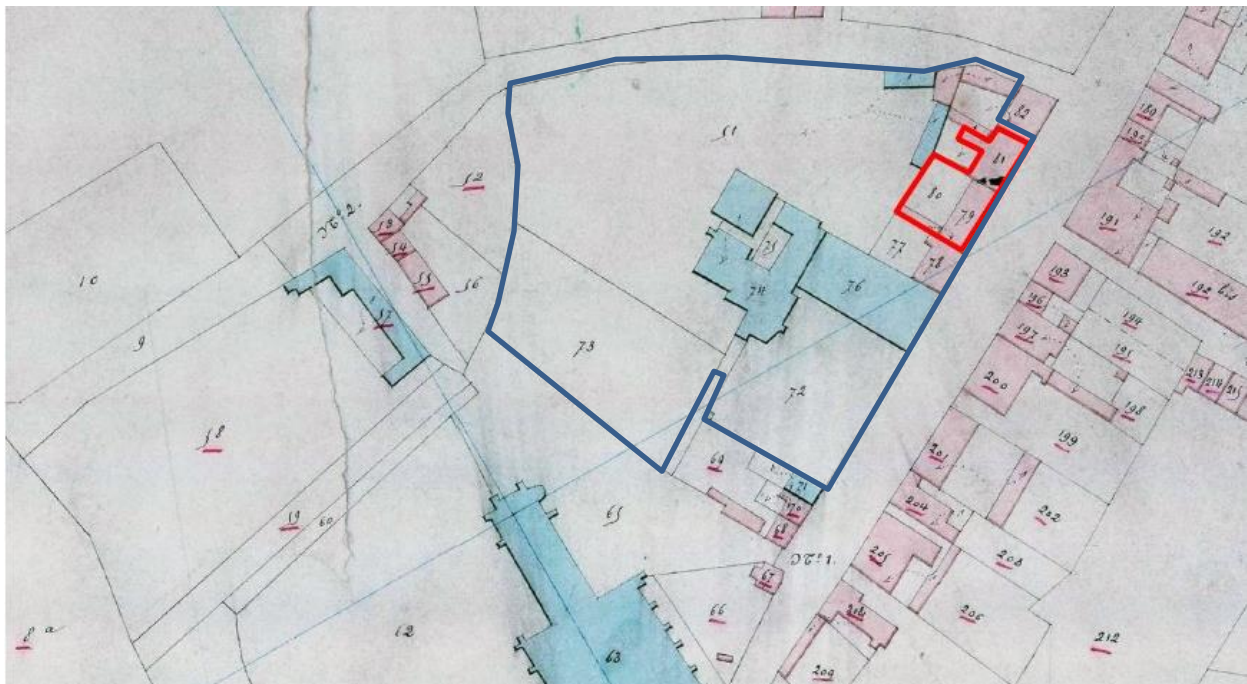
¹ Door de wet van 10 maart 1925 gaan de burgerlijke godshuizen en de weldadigheidsburelen op in één instelling: de Commissie van Openbare Onderstand (C.O.O.). In 1976-1977 wordt dit geheel omgevormd tot O.C.M.W. Het Damse archief wordt momenteel gedigitaliseerd door het Rijksarchief.

met de straatgevel waarop haaks twee zalen aansluiten, die in het westen worden afgesloten door een parallelle vleugel, waardoor een ruime binnenplaats wordt omsloten. De straatvleugel toont een neo-rennaissancegevel van één bouwlaag onder een zadeldak uitgerust met 5 dakvensters. De kroonlijst van de vleugel sluit aan op de cordonlijst van het 13de eeuwse kerngebouw. Hierdoor ontstaat een dakenspel, waarin de 13de eeuwse vleugel dominant blijft.

De werken voor de nieuwe vleugel worden aanbesteed en toegewezen aan Franciscus Broucke, voor de som van 56.300 fr. De aanbesteding 'Voor herbouw en vergrooten der zalen voor ouderlingen met de daar toebehorende aanhoorigheden binnen het beluik....' wordt op 20 januari 1876 door de GR goedgekeurd.

Het bestek van 29 november 1875 geeft ons een idee van het materiaalgebruik. Voor het metselwerk der grondslagen wordt een nieuw inlandse karelsteen of wel *steen van Meirelebeke* aangewend. Het opgaand muurwerk gebeurt in '*nieuw klampten van Boom*'. Het steenwerk is van bleek grijs kleurige *Escoussijnschen* steen van Soignies terwijl voor het steenhouderswerk wit steen van St Foire en hard wit steen van Creil, gezegd *banc royal* wordt aangewend. Voor het dakwerk van de straatvleugel wordt voor de *nieuwe engelsche leyn* gekozen. De rest van de daken gebeurd met *nieuw Roode brabantse pannen en vorsten* (Termote, ongepubliceerd).

Op een foto, gedateerd voor 1906, zien we een zicht vanuit de Kerkstraat (figuur 19). De noordelijke rusthuisvleugel van architect Buyck is op de achtergrond te ontwaren. Op de voorgrond zien we de lage muur met daarachter een tuinzone.

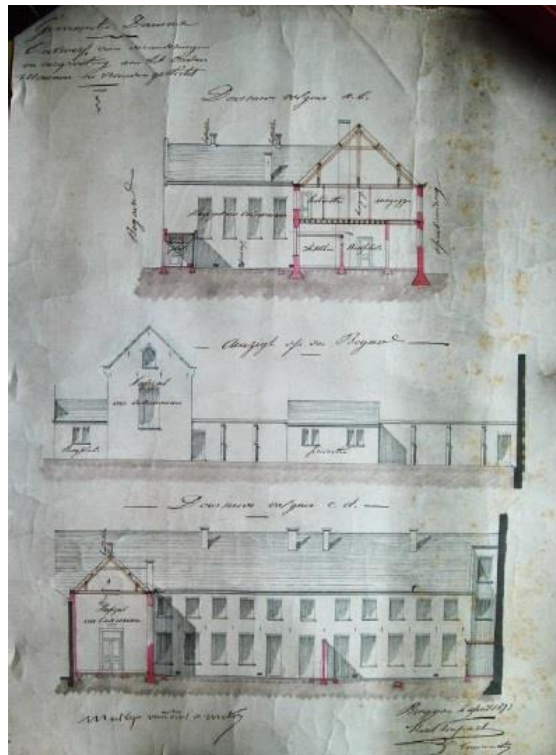

Figuur 15: het plangebied op het primitief kadaster (1834), met aanduiding van de in 1866 verworven percelen (bron: Cartesius, naar Termote)

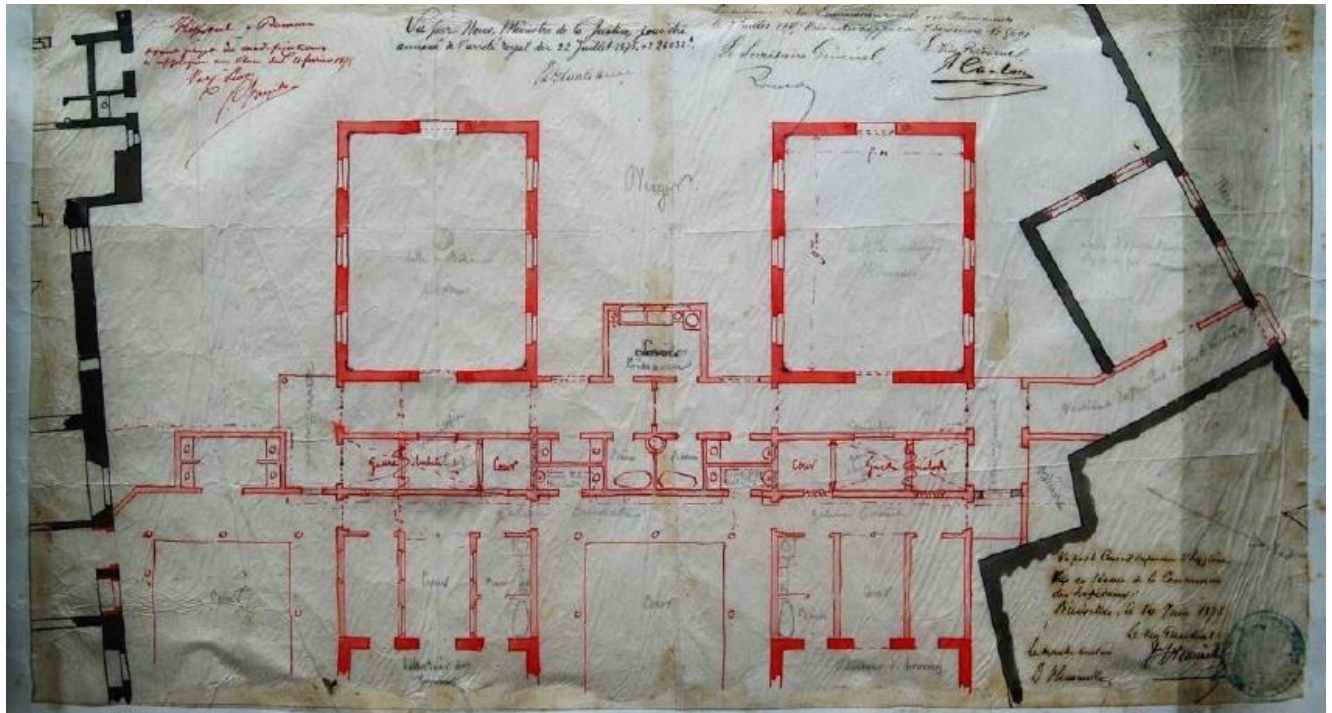
Uit diezelfde periode is een mooie kaart bewaard waarop alle eigendommen van het hospitaal gedetailleerd weergegeven zijn (figuur 18). Ten noorden van het hospitaalvolume ligt de 19de eeuwse Buyck-vleugel. Alle moestuinen liggen geconcentreerd in het zuiden van het plangebied, de overige onbebouwde zone is in gebruik als weide/boomgaard.

In het begin van de 20ste wordt het perceel ten zuiden van het hospitaalvolume tenslotte ook bebouwd. De bouw van de Sint-Margaretha-vleugel kent een boeiende en goed gedocumenteerde (voor)geschiedenis, dewelke in het kader van een archeologische impactanalyse niet allemaal even relevant is. Er kan vermeld worden dat het initiële plan bestaat uit de bouw van een nieuwe kapel en de herinrichting van het hoofdgebouw. Deze plannen gaan niet door, aangezien ze geen antwoord bieden op het (chronische) plaatsgebrek op het domein. Onder impuls van de nieuwe voorzitter/burgemeester Julius Braet worden in 1905 de uitbreidingsplannen toegelicht:

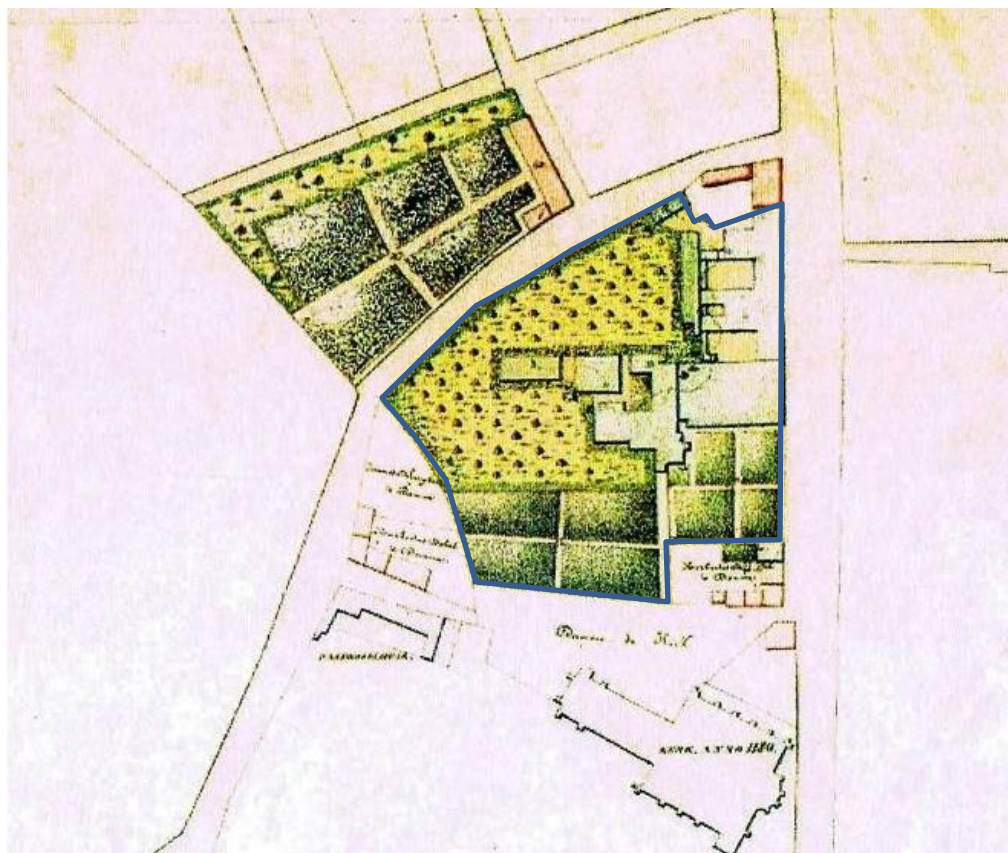
- *Overwegend dat al de beschikbare kamers reeds door pensionarissen betrokken zijn - en dat er gedurig aanvragen toekomen van bijzonderen om in het Godshuis, onder haar geheel, als pensionaris te mogen verblijven, aan dewelke zij geen voldoening kan geven uit hoofde van gebrek aan plaatsen om hen eenen behoorlijke gastvrijheid te verleenen.*
- *Overwegend dat deze leemte bij opbouw van godshuizen kan aangevuld worden zonder aan de gezondheidsmaatregel van de bestaande gebouwen te krenken*
- *Overwegend dat de kosten uit deze opbouw spruitende wel vergeld zullen worden, gezien het groot aantal vragen haar reeds toegestuurd is*
- *Overwegende dat deze opbouw vervangen zal den bouwvalligen muur, staande in de voornaamste straat dezer gemeente, welke alle nalatenheid voor haar bij een ieder doet verwekken, gemerkt hij, ondersteund, zoals hij is, met menige droomers, toevlucht verleent aan alle persoon- en dient tot neerleggingsplaats van alle vuilnissen, strijdig aan de openbare gezondheid.*
- *Overwegend dat door deze opbouw deze muur zal verdwijnen - en bijbrengen vele verfraaiing aan de gemeente.*

Figuur 16: Niet-weerhouden ontwerpplannen van Karel Poupaert voor de nieuwe noordelijke vleugel (RAB, OCMW archief Damme, inv.nr. 1145, naar Termote)

Figuur 17: ontwerpplannen van architect P.Buyck (1875)(RAB, OCMW archief Damme, naar Termote)

Figuur 18: het plangebied weergegeven op het kaartboek van het grondbezit van het St-Janshospitaal (1902-1905)(RAB, OCMW archief Damme, naar Termote, ongepubliceerd)

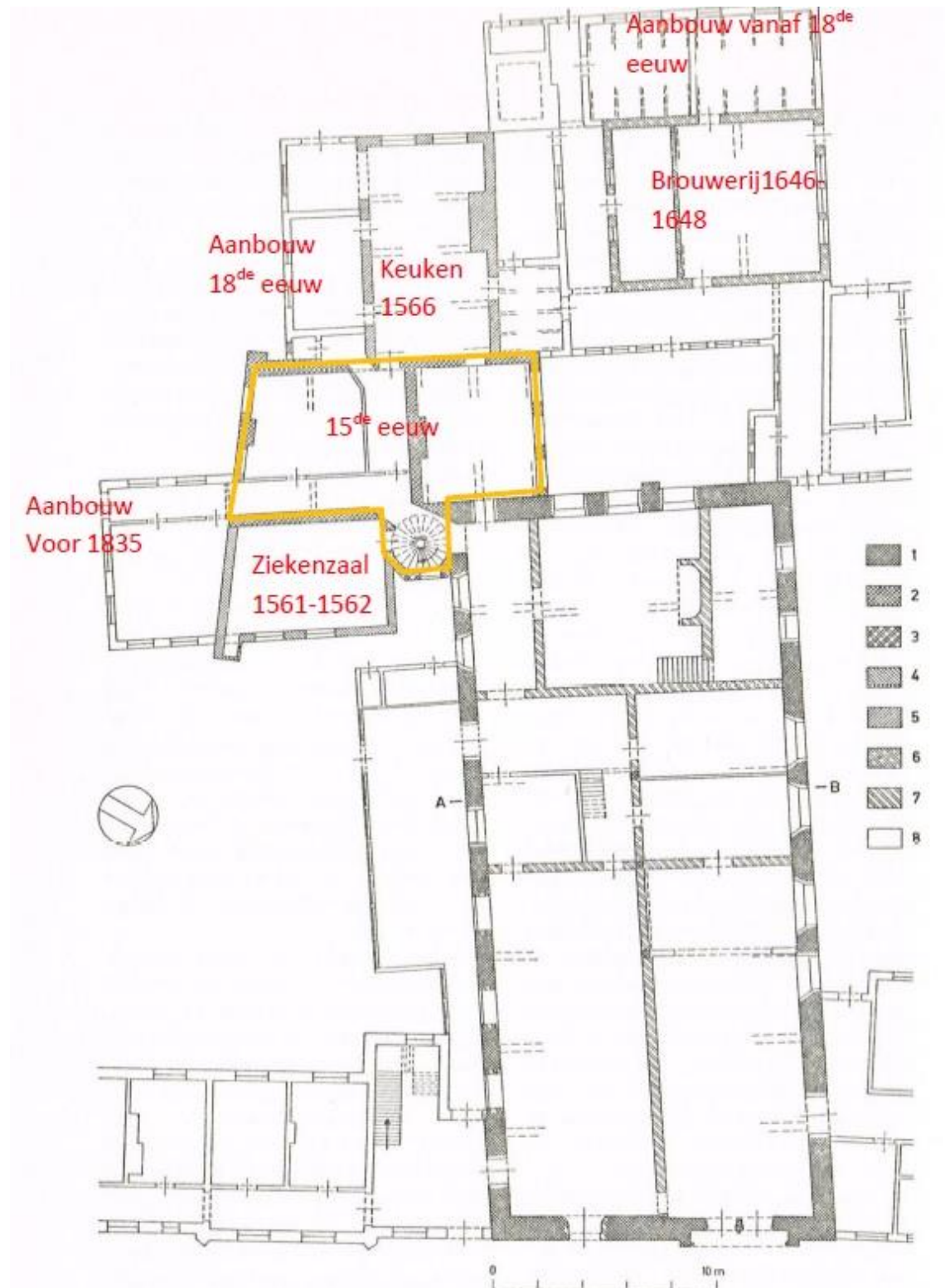

Fig. 67 - Grondplan van het Sint-Janshospitaal. 1. midden 13de eeuw, 2-3. 15de eeuw, 4. 1561-1562, 5. 1568, 6. 1646-1648, 7. 17de eeuw, 8. 18de-20ste eeuw. Doorsnede A-B : fig. 76.

Figuur 10: bouwhistorisch plan van de oudste kern van het Sint-Janshospitaal. Linksonderaan zien we de Sint-Margarethavleugel (1906-1907), rechtsonder de St-Jansvleugel (1962)(bron: aanpassingen Termote op plan Devliegheer, 1971)

Figuur 19: foto gedateerd voor 1906. Centraal het middeleeuwse volume, aan de noordzijde de rusthuisvleugel van architect Buyck en ten zuiden een ommuurde tuinzone (bron: Devliegheer, 1971, afb.191)

Figuur 20: foto omstreeks 1910, getrokken vanop dezelfde positie. Ondertussen is de Sint-Margarethavleugel gerealiseerd (bron: Termote, ongepubliceerd)

Na enkele aanpassingen worden de plannen in een bestek gegoten. De aanbesteding van 8 mei 1907 wijst de werken toe aan August Claeys en zoon Charles uit Oostkamp (Statieplaats) voor 41.203, 30 fr. De vleugel krijgt de naam Godshuis Sint-Margaretha.

In de archiefstukken duiken twee archeologisch relevante zaken op:

- Er is sprake van een meerkost 'veroorzaakt door ontdekking van turfgrond bij het delven van de noodige grondslagen'.
- Bij de werken komen ook oude bouwsporen aan het licht. Pastoor Opdendrinck vermeldt onder meer hoe 'bij 't opmaken van 't Godshuis St. Margareta, ...in den breedten zijdsmuur van 't Gasthuis vier ingemetste arduinen pilaren waarop spitsbogen gesteund hadden' zichtbaar worden (infra).

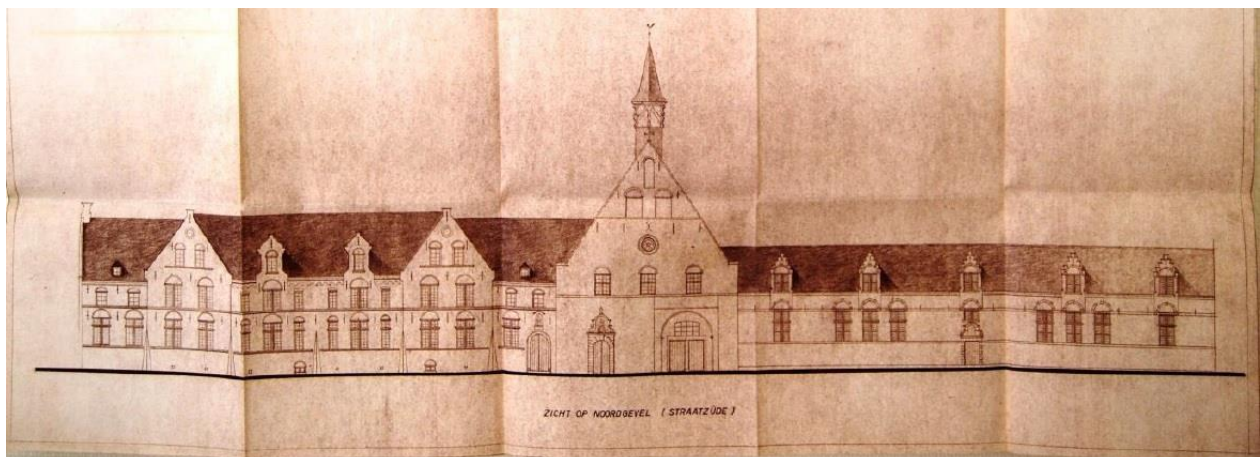
Op figuur 20 zien we de nieuwe Sint-Margarethavleugel, gefotografeerd omstreeks 1910.

Pas in de jaren 1960 vinden er weer structurele wijzigingen plaats op het plangebied (infra). In tussentijd vinden verschillende kleinere onderhouds- en reparatiewerken plaats, zoals onder meer het vernieuwen van de dakbedekking en het herstellen van het torentje.

Bij K.B. van 19/04/1937 wordt het Sint-Janshospitaal 'gerangschikt' om reden van zijn kunsthistorische en oudheidkundige waarde.

Het dak loopt in 1944 aanzienlijke oorlogsschade op en wordt omstreeks 1949 hersteld.

Op het einde van de jaren 1950 wordt een oplossing gezocht voor de niet meer aan de toenmalige normen aangepaste vleugel Buyck uit 1875. Net zoals bij deze vleugel worden verschillende ontwerpen opgemaakt, onder meer ook door de bekende architect Lansoght uit Brugge. Hoewel zijn ontwerp niet weerhouden werd, is van zijn hand wel een interessant opmetingsplan van de bestaande toestand in 1958 bewaard (figuur 21).

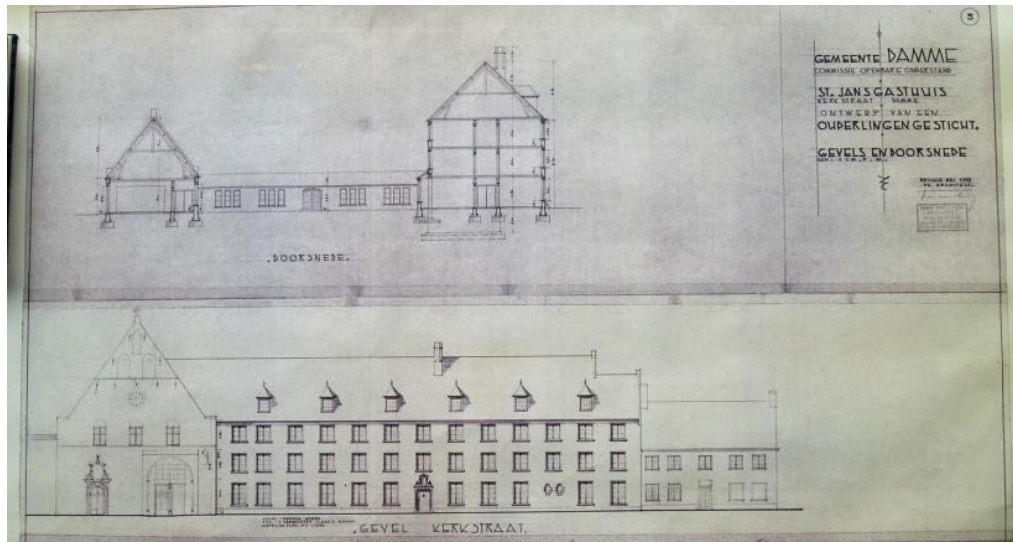
Figuur 21: Bestaande toestand van de straatgevel, opgemaakt door arch. Lansoght (1958)(bron: RAB, archief OCMW Damme, bouwvergunningen, naar Termote)

In 1963-1965 breekt men de rechtervleugel uit 1875 af en vervangt die door een nieuwe en hogere vleugel naar ontwerp van architect F. Van Cleven. Op figuur 22 zien we een foto van de plannen voor dit 'ouderlingengesticht'. Deze nieuwe vleugel omvat 3 bouwlagen en 9 traveeën. Voor de verbinding met de 13de eeuwse vleugel is een tweelaagsvleugel voorzien. De achtergelegen delen van dit nieuwe Sint-Jansgasthuis worden in gebruik genomen door het OCMW Damme als kantoren, terwijl de bewoners aan de straatzijde (Kerkstraat) verblijven.

Op basis van de beschikbare orthofotomozaïeken uit 1971 (Plan 12 in bijlage), 1979-1990 (Plan 13 in bijlage) en 2015 (Plan 14) vormen dit de laatste grote ingrijpende werken op het plangebied. Het Sint-Janshospitaal ondergaat wel een uitgebreide restauratie in de jaren 1984-1987.

De bescherming als stadsgezicht komt er uiteindelijk bij het M.B. van 13/10/1986, gewijzigd bij het M.B. van 30/03/1987.

Het rusthuis wordt in mei 2014 gesloten. De bewoners verhuizen naar een nieuwe instelling in Sijsele. Op heden staan de gebouwen leeg.

Figuur 22: ontwerpplannen voor de nieuwe Sint-Jansvleugel, opgemaakt door arch. Van Cleven (1962)(bron: RAB, archief OCMW Damme, inv.nr.1212, naar Termote)

Plan 14: orthofotomozaïek van het plangebied, situatie 2013-2015 (bron: AGIV)

3. Archeologische voorkennis

Plan 7: het projectgebied op de Centrale Archeologische Inventaris (oranje polygoon).

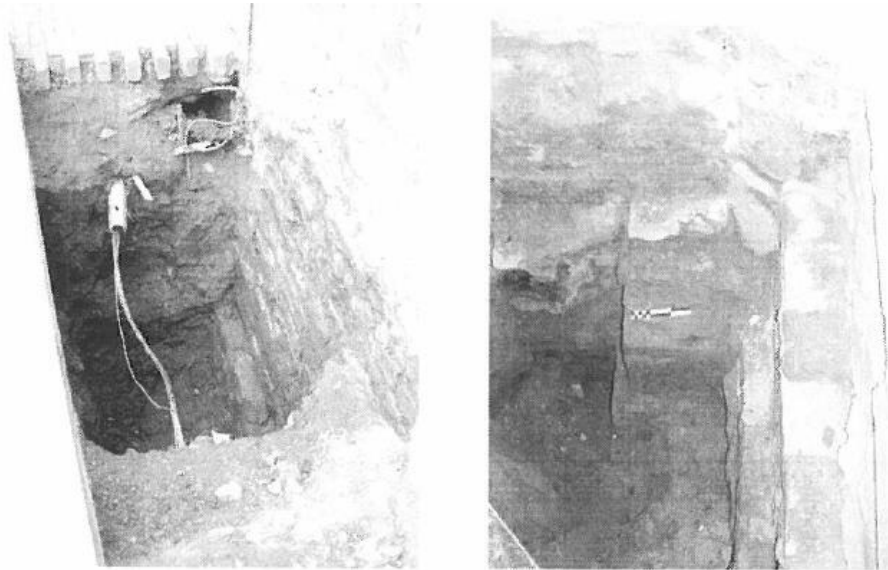
Binnen het plangebied is er één archeologische site gekend (Plan 7). In de onmiddellijke omgeving zijn er meerdere sites en vondsten geregistreerd.

In de prospectiethesis van Ann Seys uit 1982 wordt het Sint-Janshospitaal hoofdzakelijk historisch besproken (CAI ID 72187, supra). Aan dit item kunnen de 'oudheidkundige opzoekingen' uitgevoerd door pastoor en heemkundige Opdedrinck bij de bouw van de Sint-Margarethavleugel (1907) gekoppeld worden. Ten eerste beschrijft hij de bodemopbouw: *op een diepte van 2.03m bevindt zich een turflaag van 63 cm dik, waarin een intacte eik, berk en den teruggevonden zijn. Hierboven bevindt zich een 53 cm dikke zandlaag met zwarte strepen 'afkomstig van getijdenwerking'. Daarboven rest enkel een dik pakket teelaarde.* Op de overgang tussen zand en teelaarde zijn enkele gebroken en intacte aardewerken potten aangetroffen, die toenertijd gedateerd zijn in de 9e en 10de eeuw (Delaey, 2006).

Eén van deze vondsten staat beschreven in de inventaris van de oudheidkundige zaal, opgenomen in Devliegheer (1971) en betreft een kogelpotje, hier wel correct gedateerd in de 14de eeuw.

In het kader van het restauratiedossier van het Sint-Janshospitaal, opgemaakt onder leiding van arch. Benoît Delaey zijn tijdens het graven van enkele controleputjes ook enkele archeologische waarnemingen gedaan (Delaey, 2006, p.38)(figuur 23). Het gaat onder meer om een ouder vloerniveau op circa 40 cm onder de huidige, bestaande uit sterk verweerde, geglazuurde tegels van kleine formaten: 9x9 cm en 11x11 cm, dat wellicht te dateren valt vanaf de 17de eeuw. De bodemopbouw ter plaatse bleek niet meer intact, maar gezien deze

putjes zich ter hoogte van de funderingssleuf/insteek van de muur bevinden, heeft deze uitspraak weinig waarde. Vermelden we tenslotte dat de funderingen van het middeleeuwse volume aangezet zijn op 4,40 meter ten opzichte van het maaiveld.

links : de onderzoeksput buiten het gebouw
rechts : de onderzoeksput van de pijler in het gebouw

Figuur 23: zicht op enkele onderzoeksputten gegraven tijdens het vooronderzoek voor de restauratie van het Sint-Janshospitaal (Delaey, 2006, p.38)

Ook net buiten het plangebied zijn in het verleden verschillende archeologische waarnemingen gedaan:

Tijdens rioleringswerken in 1994-1995 voert het IAP onder leiding van Marc Dewilde verschillende werfcontroles uit nabij de Kerkstraat (Kerkstraat I, CAI 155253). Zowel ter hoogte van de markt als aan de overzijde van het Sint-Janshospitaal wordt een drinkwatervoorzieningsput aangesneden. Beide putten kennen een gelijkaardige evolutie, namelijk als citerne in de vroege 14de eeuw, een verruiming in de 15de eeuw met Balegemse zandsteen en een aanpassing tot pompput in de 17de eeuw. De aanzet bevindt zich op ruim 4 meter onder het maaiveld. Verder werden tijdens deze werken onder meer resten van de volledig uitgemetselde havengeul (diepte 4.5 meter) en een bruggenhoofd aangetroffen (Dewilde, 1995, p.45).

Tijdens een sonderingsonderzoek, uitgevoerd door Janiek De Gryse in 2009 konden twee sonderingen bestudeerd worden in de Jacob van Maerlantstraat (De Gryse, in voorbereiding). Het stratigrafisch onderzoek van sondering 1 bracht verschillende opvullingspakketten aan het licht, die in verband gebracht moeten worden met de demping van de Zvingeul. Daarnaast werd een houten beschoeiing aangetroffen, bestaande uit twee houten paaltjes en enkele horizontale planken. De constructie kon slechts gedeeltelijk onderzocht worden, waardoor de interpretatie voorlopig niet helemaal duidelijk is. Het betreft een zeer ondiepe en lichte beschoeiing, die in geen geval als een oeverbeschoeiing geïnterpreteerd kan worden. Een interpretatie als aanlegsteiger of losplaats lijkt evenmin voor de hand te liggen, vermits de Zvingeul op dat ogenblik door de beperkte diepgang bijna onbevaarbaar geworden was voor platbodems.

De beschoeiing was duidelijk aangelegd op de onderste vullingspakketten van de Zwingel; de beschoeiing werd m.a.w. gebouwd nadat de geul reeds ten dele dichtgespoeld/gedempt was. Dit verklaart waarom de onderkant van de beschoeiing zich op een vrij hoog niveau bevond. Of er zich op een dieper niveau nog een oudere, zwaarder uitgebouwde constructie bevond, kon omwille van veiligheidsredenen niet onderzocht worden.

Samenvattend kan gesteld worden dat er op en in de omgeving van het plangebied veel archeologische sites en waarnemingen gedaan zijn. De sporen en structuren bevinden zich vaak op aanzienlijke diepte. Het plangebied bevindt zich in de oudste kern van het historische Damme. Voor het terrein geldt aldus een hoge verwachting.

4. Gaafheid van het terrein: verstoringen

In dit hoofdstuk worden de gekende verstoringen in en rondom het projectgebied beschreven, dewelke een nefaste invloed gehad hebben op de gaafheid en de bewaringstoestand van de verwachte *archeologica*.

Voor de eeuwenlange periode vanaf het gebruik van/aanpassingen aan het landschap door de prehistorische mens tot de beschikbare cartografische bronnen zijn er geen gegevens voorhanden. Er kan echter wel aangenomen worden dat verstoringen – althans in verticale zin – kleinschalig zullen zijn geweest: bodemingrepen in het kader van een 'doorsnee' agrarisch gebruik zullen beperkt gebleven zijn tot een toplaag van 30-40 cm.

Het plangebied wordt met de aanleg van de Dam (de huidige Kerkstraat) afgesneden van de invloed van de Zwingel en behoort tot de oudste historische kern van Damme. Vanaf de 13de eeuw is de menselijke aanwezigheid op het terrein te achterhalen via een ganse reeks archivalische, archeologische en cartografische bronnen. Uit deze documenten blijkt dat op het plangebied zeker sinds de 13de maar mogelijk al vroeger een hospitaal gevestigd was. Dit vroeggotische volume is, ondanks verschillende verbouwingen en restauraties, nog vrij intact en is sinds 1937 beschermd als monument. De verschillende toevoegingen en verbouwingen (brouwerij, traptoren, keuken, edm. zijn bouwhistorisch goed te duiden, zoals te zien op het bouwhistorisch plan (figuur 10, supra).

De bebouwing op het plangebied lijkt zich gedurende eeuwen te concentreren aan en rondom dit monumentale middeleeuwse volume. De beschikbare cartografische bronnen vanaf de 16de eeuw tonen verder een reeks diephuizen langs de Kerkstraat en in mindere mate langs de Burgstraat. De achtergelegen gronden doen dienst als moestuin, boomgaard en/of weide.

Pas vanaf het derde kwart van de 19de eeuw, wanneer het hospitaal al driekwart eeuw in beheer is van de Burgerlijke Godshuizen, volgt een aanzienlijke uitbreiding in noordelijke richting, bestaande uit de Buyck-vleugel. Bij de bouw van deze vleugel verdwijnen een drietal woonhuizen. In het begin van de 20ste eeuw worden ook de toenertijd als moestuin gebruikte gronden aan de zuidzijde van het hospitaalvolume bebouwd met de Sint-Margarethavleugel. Aangezien dit volume volledig onderkelderd is, zal deze wijziging zeker een impact gehad hebben op het aanwezige bodemarchief.

In de jaren 60 van de vorige eeuw wordt de Buyckvleugel gesloopt en vervangen door een groter volume, te identificeren met de huidige Sint-Jansvleugel. Een eventueel aanwezig archeologisch bodemarchief zal bij deze werkzaamheden wellicht (deels?) verstoord zijn.

Controleboringen

Om een onderbouwde uitspraak te kunnen doen over de actuele bodemgesteldheid (intact, gedeeltelijk verstoord, integraal verstoord), werd er besloten om enkele controleboringen uit te voeren ter hoogte van de geplande werkzaamheden met de grootste verticale impact.

Het booronderzoek werd uitgevoerd door bodemkundige Jari Mikkelsen op 19/06/2018, bijgestaan door twee veldtechnici en één erkend archeoloog. De boorpunten worden uitgezet met een Trimble Geo7X. Bij elke boring wordt het sediment op een zwart zeil gelegd, volgens de correcte diepte, met aanduiding van de bodemhorizonten en gefotografeerd. Van elk boorpunt wordt de omgeving gefotografeerd. Alle informatie wordt ter plaatse genoteerd op een standaardboorformulier. Nadien wordt het boorgat opgevuld met het opgeboorde sediment. Tijdens de verwerking worden alle foto's benoemd met een unieke titel. Alle gegevens worden verzameld in een Excel-formulier. Op geen enkel moment is afgeweken van deze strategie.

In totaal werden vijf controleboringen gezet. Voor de beschrijving zie tabel (tabel 1), voor de exacte inplanting zie de syntheseskaart (Plan 18).

Figuur 24: sfeerbeelden van het booronderzoek (eigen opname, dd 19/06/2018)

Van de vijf boringen konden er vier niet volwaardig uitgevoerd worden wegens de aanwezigheid van steenpuin in de ondergrond. De boringen werden telkens gestaakt op een diepte tussen 48 en 68 cm ten opzichte van het maaiveld (B1, B2, B3 en B5). Enkel de meest oostelijk gelegen boring, boring 4, kon toch een zekere diepte uitgevoerd worden (figuur 25b). Ook deze boring werd uiteindelijk gestaakt: op 273 cm onder het maaiveld werd mogelijk een baksteenmassief of fundering aangeboord.

Rekening houdend met de gekende verstoringen op het plangebied, zijn er twee mogelijke verklaringen: ofwel gaat het hier om een niet-uitgebroken fundering van de voormalige Buyck-vleugel (1875-1962) (zie Plan 18), ofwel gaat het om een ongekend archeologisch bodemarchief dat zich op grote diepte bevindt.

Figuur 25a-b: zicht op onvolledige boringen B1 en B2 (a) en volwaardige boring B4 (b)(eigen opname)

In het licht van deze controleboringen is het interessant om de resultaten van de bodemsonderingen, uitgevoerd in het kader van het vooronderzoek voor de restauratie van het Sint-Janshospitaal even aan te halen: volgens de uitgevoerde sonderingen bestaat de ondergrond op het plangebied uit 3 à 3,5 meter 'samendrukbare grondlagen'. Dit kan ofwel om aangevoerde/geroerde grond gaan, maar eveneens op een alluviale herkomst. In het geval van alluviale afzettingen is een initiële oeversituatie (namelijk dat het hospitaal bovenop de middeleeuwse dijk gebouwd is) geen onmogelijk scenario (Delaey, 2006; pers. communicatie Johan Termote). Onder deze bovenlaag bevindt zich tamelijk gepakte zandlagen, waarop constructies gefundeerd kunnen worden.

De cijfers van de bodemsondering (mv-300 cm) lijken de in controleboring 4 aangetroffen fundering of baksteenmassief (mv-275 cm) alvast niet uit te sluiten.

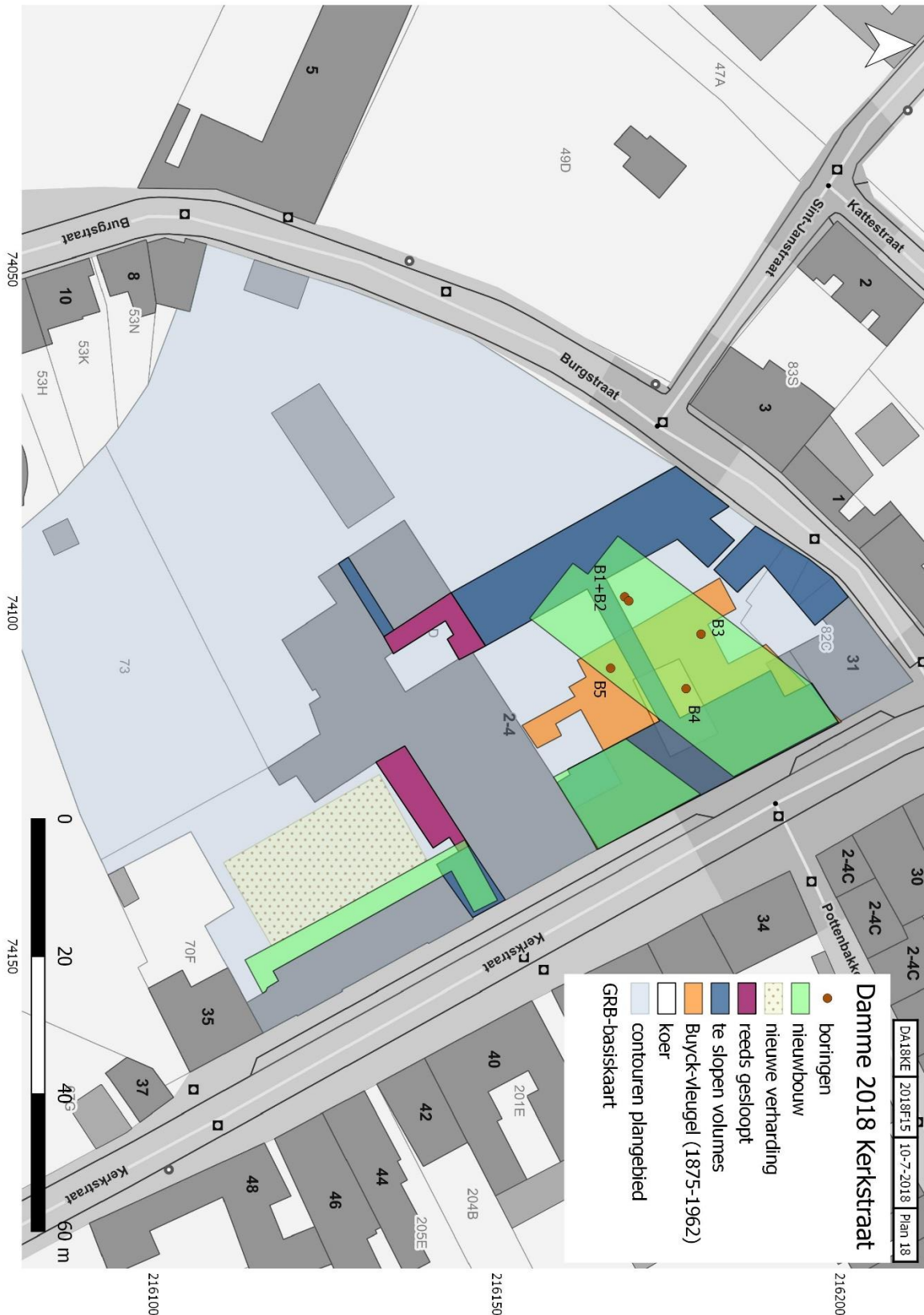
Het aantal en het slaagpercentage van de boringen is echter erg gering. De bekomen resultaten laten niet toe om een onderbouwde uitspraak te doen over de diepte van het

eerste archeologische vlak, het aantal niveaus, de maximale diepte, ...Evenmin is duidelijk of de huidige (en eerdere, reeds gesloopte) bebouwing de ondergrond integraal verstoord heeft, of slechts ten dele en zo ja, waar wel en waar niet.

Louter op basis van de bureaustudie en de controleboringen kan niet met zekerheid gesteld worden dat er geen potentieel op kenniswinst meer aanwezig is. Verder onderzoek is aangewezen.

Boornummer	coördinaten (L72)	Horizont: nummer	Horizont: symbool	Horizont: grens	Relatieve bovengrens (cm)	Relatieve ondergrens (cm)	Hoogte (cm TAW)	Top pleistoceen	dikte laag (m)	kleur	Vlekken: type	Vlekken: kleur	Textuur: Algemeen	kalk	organ.fractie	Inclusies	Vocht	Interpretatie laag	Opmerkingen
B1		1 AAn1			0	64				BR tot GR			ja		Bsfrag				boring gestaakt
B2		1 AAn1			0	68				BR tot GR			ja		Bsfrag				boring gestaakt
B3		1 AAn1			0	48				BR tot GR			ja		Bsfrag				boring gestaakt
B4		1 AAn1			0	273				BR tot GR			ja		Bsfrag				fundering op mv -273?
B5		1 AAn1			0	55				BR tot GR			ja		Bsfrag				boring gestaakt

Tabel 1

Plan 18: syntheseskaart met aanduiding van de gekende verstoringen, de huidige toestand, de geplande werkzaamheden en de uitgevoerde controleboringen

III. Algemeen besluit

1. Antwoord op de onderzoeksvragen

-wat is de landschapshistoriek van het terrein?

-hoe is het terrein gebruikt geweest?

Voor de eeuwenlange periode vanaf het gebruik van/aanpassingen aan het landschap door de prehistorische mens tot de beschikbare cartografische bronnen zijn er geen gegevens voorhanden. Er kan echter wel aangenomen worden dat verstoringen – althans in verticale zin – kleinschalig zullen zijn geweest: bodemingrepen in het kader van een 'doorsnee' agrarisch gebruik zullen beperkt gebleven zijn tot een toplaag van 30-40 cm.

Het plangebied wordt met de aanleg van de Dam (de huidige Kerkstraat) afgesneden van de invloed van de Zwingel en behoort tot de oudste historische kern van Damme. Vanaf de 13de eeuw is de menselijke aanwezigheid op het terrein te achterhalen via een ganse reeks archivalische, archeologische en cartografische bronnen. Uit deze documenten blijkt dat op het plangebied zeker sinds de 13de maar mogelijk al vroeger een hospitaal gevestigd was. Dit vroeggotische volume is, ondanks verschillende verbouwingen en restauraties, nog vrij intact en is sinds 1937 beschermd als monument. De verschillende toevoegingen en verbouwingen (brouwerij, traptoren, keuken, edm. zijn bouwhistorisch goed te duiden, zoals te zien op het bouwhistorisch plan.

De bebouwing op het plangebied lijkt zich gedurende eeuwen te concentreren aan en rondom dit monumentale middeleeuwse volume. De beschikbare cartografische bronnen vanaf de 16de eeuw tonen verder een reeks diephuizen langsheen de Kerkstraat en in mindere mate langsheen de Burgstraat. De achtergelegen gronden doen dienst als moestuin, boomgaard en/of weide.

Pas vanaf het derde kwart van de 19de eeuw, wanneer het hospitaal al driekwart eeuw in beheer is van de Burgerlijke Godshuizen, volgt een aanzienlijke uitbreiding in noordelijke richting, bestaande uit de Buyck-vleugel. Bij de bouw van deze vleugel verdwijnen een drietal woonhuizen. In het begin van de 20ste eeuw worden ook de toenertijd als moestuin gebruikte gronden aan de zuidzijde van het hospitaalvolume bebouwd met de Sint-Margarethavleugel. Aangezien dit volume volledig onderkelderd is, zal deze wijziging zeker een impact gehad hebben op het aanwezige bodemarchief.

In de jaren 60 van de vorige eeuw wordt de Buyckvleugel gesloopt en vervangen door een groter volume, te identificeren met de huidige Sint-Jansvleugel. De laatste bewoners verlaten het rusthuis in mei 2014. Op heden staan de gebouwen leeg.

-speelde het terrein een belangrijke rol in de ontwikkeling van Damme?

Het plangebied speelde een belangrijke rol in de geschiedenis van Damme. Het terrein behoort tot de oudste historische kern van Damme die zeker teruggaat tot de 12de eeuw. Het Sint-Janshospitaal wordt voor het eerst vermeld in 1249, maar is zeker ouder. Burgerlijke bebouwing situeert zich langsheen de Kerkstraat en in mindere mate langsheen de Burgstraat. De achterliggende terreinen zijn in gebruik als moestuin of als boomgaard/weide. De geschiedenis van het hospitaal is goed gedocumenteerd, maar voor de oudste periode zijn er logischerwijs minder bronnen voorhanden. Zie hiervoor hoofdstuk II.2.2 (supra).

-welke impact hebben de voorziene werken op de bodem?

De geplande werkzaamheden zijn meerledig: enerzijds wordt de huidige Sint-Jansvleugel, tot voor kort in gebruik als OCMW-rusthuis en kantoorfaciliteiten, integraal gesloopt (footprint: 1040 m²). Haaks op deze footprint wordt een multifunctioneel gebouw met ondergronds niveau gerealiseerd (700m²+175m²), waar zowel stadsdiensten als depots gehuisvest zullen worden. Anderzijds wordt de Sint-Margarethavleugel gerenoveerd en van een moderne achterbouw voorzien. De bestaande kelders worden gedempt. Hierachter wordt een evenementenplein van 350m² gerealiseerd. Het middeleeuwse Sint-Janshospitaal tenslotte, wordt gerestaureerd. De hierbij geplande bodemingrepen zullen meerdere bodemverstoringen teweegbrengen.

->Als in geschreven of cartografische bronnen sprake is van één of meerdere sites wordt er een antwoord gezocht op volgende vragen:

-wat zijn de karakteristieken van deze site(s)?

Zie hiervoor het uitgebreide hoofdstuk II.2.2. en het bouwhistorisch plan. De Sint-Margarethavleugel dateert uit 1907, de huidige Sint-Jansvleugel vervangt de Buyck-vleugel uit 1875 en dateert van de jaren 60 van de vorige eeuw.

-wat is de bewaringstoestand van deze site(s)?

Het middeleeuwse Sint-Janshospitaal is beschermd als monument en goed bewaard.

-hoe verhoudt deze site zich tot het landschap?

De site bevindt zich op het kerngebied van het historische Damme, achter de Dam (tracé Kerkstraat) en in de onmiddellijke nabijheid van de OLV-kerk. Ook de westelijke grens (Molenwater) is al eeuwenlang dezelfde.

-wat is de waarde van deze site(s)?

De site is zeer waardevol.

-is de bodemopbouw intact , gedeeltelijk of volledig verstoord?

Op de bodemkaart wordt het terrein weergegeven als 'vergraven terrein' (OT). Het plangebied kent zeker al 8 eeuwen menselijke bewoning en bebouwing, welke zeker een impact gehad hebben op een eventueel aanwezig archeologisch bodemarchief.

Om een onderbouwde uitspraak te kunnen doen over de actuele bodemgesteldheid (intact, gedeeltelijk verstoord, integraal verstoord), werd er besloten om enkele controleboringen uit te voeren ter hoogte van de geplande werkzaamheden met de grootste verticale impact. Van de vijf boringen konden er vier niet volwaardig uitgevoerd worden wegens de aanwezigheid van steenpuin in de ondergrond. Enkel de meest oostelijk gelegen boring, boring 4, kon toch een zekere diepte uitgevoerd worden. Ook deze boring werd uiteindelijk gestaakt: op 273 cm onder het maaiveld werd mogelijk een baksteenmassief of fundering aangetroffen.

- wat betekent dit voor het archeologisch potentieel van het terrein?

Rekening houdend met de gekende verstoringen op het plangebied, zijn er twee mogelijke verklaringen: ofwel gaat het hier om een niet-uitgebroken fundering van de voormalige Buyck-vleugel (1875-1962) (zie Plan 18), ofwel gaat het om een ongekend archeologisch bodemarchief dat zich op grote diepte bevindt.

De cijfers van de bodemsonderingen, uitgevoerd ter hoogte van het Sint-Janshospitaal in het kader van een restauratiedossier (Delaey, 2006) lijken de in controleboring 4 aangetroffen

fundering of baksteenmassief alvast niet uit te sluiten. Het aantal en het slaagpercentage van de boringen is echter erg gering. De bekomen resultaten laten niet toe om een onderbouwde uitspraak te doen over de diepte van het eerste archeologische vlak, het aantal niveaus, de maximale diepte, ...Evenmin is duidelijk of de huidige (en eerdere, reeds gesloopte) bebouwing de ondergrond integraal verstoord heeft, of slechts ten dele en zo ja, waar wel en wel niet. Louter op basis van het bureauonderzoek kan dus niet met zekerheid gesteld worden dat er geen potentieel op kenniswinst meer aanwezig is. Er wordt dan ook verder onderzoek aanbevolen (zie verder en Pvm).

Belangrijk op te merken is dat eenzelfde redenering opgaat voor de vier toekomstige loten in het noorden van het plangebied, die momenteel geen deel uitmaken van deze omgevingsvergunningsaanvraag. Wanneer beslist wordt om deze zone verder te ontwikkelen, zal er eveneens bijkomend archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn.

2 Afweging noodzaak verder onderzoek

2.1 Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering

Op basis van voorgaande hoofdstukken kan gesteld worden dat er voor het projectterrein een potentieel tot kennisvermeerdering aanwezig is.

Archeologische sporen, vondsten en structuren kunnen voorkomen vanaf de middeleeuwen tot heden.

2.2 Kader exploitatie potentieel tot kennisvermeerdering

Het potentieel tot kennisvermeerdering dient ons inziens, gezien de huidige economische onwenselijkheid (zie I.4.2) nagegaan te worden door middel van een uitgesteld archeologisch vooronderzoek in de bodem. Voor het uitgesteld vooronderzoek wordt een proefsleuven en -puttenonderzoek geadviseerd. Deze techniek is kosten-baten de meest efficiënte methode om kenniswinst te genereren (zie deel 3: Programma van Maatregelen). De betrachting van dit vooronderzoek is een antwoord te geven op onderstaande onderzoeksvragen:

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Zijn er aanwijzingen voor verschillende ophogingsfasen op het plangebied? Wat kan er gezegd worden over de paleo-topografie?
- Zijn er sporen aanwezig? Wat is de aard en de datering van de sporen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Uit welke periode dateren de vondsten?
- Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Wat is de relatie tussen de bodem, de archeologische sporen en de landschappelijke context?
- Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
- Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners?

- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
- Zijn er restanten van het oorspronkelijke dijklichaam (de Dam) aanwezig op het plangebied. Zo ja, welke?
- Bevestigt het archeologisch onderzoek de verwachting, gecreëerd op basis van het bureauonderzoek?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de kennis van de stadsontwikkeling van Damme?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

3.1 Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek

De bouwheer, OCMW Damme plant om het ommuurde domein van het voormalig St-Janshospitaal, gelegen tussen de Kerkstraat en de Burgstraat te Damme grondig te verbouwen. De geplande werkzaamheden zijn meerledig: enerzijds wordt de huidige Sint-Jansvleugel, tot voor kort in gebruik als OCMW-rusthuis en kantoorfaciliteiten, integraal gesloopt (footprint: 1040 m²). Haaks op deze footprint wordt een multifunctioneel gebouw met ondergronds niveau gerealiseerd (700m²+175m²), waar zowel stadsdiensten als depots gehuisvest zullen worden. Anderzijds wordt de Sint-Margarethavleugel gerenoveerd en van een moderne achterbouw voorzien. De bestaande kelders worden gedempt. Hierachter wordt een evenementenplein van 350m² gerealiseerd. Het middeleeuwse Sint-Janshospitaal tenslotte, wordt gerestaureerd. De hierbij geplande bodemingrepen zullen meerdere bodemverstoringen teweegbrengen. Het ontwerp is van de hand van het bureau 2dFI-architecten.

In de bureaustudie zijn verscheidene bronnen zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, de topografie, de geomorfologie, het bodemgebruik, de vegetatie en de historische ingrepen op het plangebied bekeken. Op basis van al deze data is een impactanalyse opgesteld van de geplande werken op het potentieel archeologisch bodemarchief.

Op en in de omgeving van het plangebied zijn reeds veel archeologische sites en waarnemingen gedaan zijn. De sporen en structuren bevinden zich vaak op aanzienlijke diepte. Het plangebied bevindt zich in de oudste kern van het historische Damme. Voor het terrein geldt een hoge archeologische verwachting.

Voor de eeuwenlange periode vanaf het gebruik van/aanpassingen aan het landschap door de prehistorische mens tot de beschikbare cartografische en archivalische bronnen zijn er geen gegevens voorhanden. Het plangebied wordt met de aanleg van de Dam (de huidige Kerkstraat) afgesneden van de invloed van de Zvingeul en behoort tot de oudste historische kern van Damme. Vanaf de 13de eeuw is de menselijke aanwezigheid op het terrein te achterhalen via een ganse reeks archivalische, archeologische en cartografische bronnen. Uit deze documenten blijkt dat op het plangebied zeker sinds de 13de maar mogelijk al vroeger een hospitaal gevestigd was. Dit vroeggotische volume is, ondanks verschillende verbouwingen en restauraties, nog vrij intact en is sinds 1937 beschermd als monument. De

verschillende toevoegingen en verbouwingen (brouwerij, traptoren, keuken, edm. zijn bouwhistorisch goed te duiden, zoals te zien op het bouwhistorisch plan.

De bebouwing op het plangebied lijkt zich gedurende eeuwen te concentreren aan en rondom dit monumentale middeleeuwse volume. De beschikbare cartografische bronnen vanaf de 16de eeuw tonen verder een reeks diephuizen langsheen de Kerkstraat en in mindere mate langsheen de Burgstraat. De achtergelegen gronden doen dienst als moestuin, boomgaard en/of weide.

Pas vanaf het derde kwart van de 19de eeuw, wanneer het hospitaal al driekwart eeuw in beheer is van de Burgerlijke Godshuizen, volgt een aanzienlijke uitbreiding in noordelijke richting, bestaande uit de Buyck-vleugel. Bij de bouw van deze vleugel verdwijnen een drietal woonhuizen. In het begin van de 20ste eeuw worden ook de toenertijd als moestuin gebruikte gronden aan de zuidzijde van het hospitaalvolume bebouwd met de Sint-Margarethavleugel. Aangezien dit volume volledig onderkelderd is, zal deze wijziging zeker een impact gehad hebben op het aanwezige bodemarchief.

In de jaren 60 van de vorige eeuw wordt de Buyckvleugel gesloopt en vervangen door een groter volume, te identificeren met de huidige Sint-Jansvleugel. De laatste bewoners verlaten het rusthuis in mei 2014. Op heden staan de gebouwen leeg.

Op de bodemkaart wordt het terrein weergegeven als 'vergraven terrein' (OT). Het plangebied kent zeker al 8 eeuwen menselijke bewoning en bebouwing, welke zeker een impact gehad hebben op een eventueel aanwezig archeologisch bodemarchief. Om een onderbouwde uitspraak te kunnen doen over de actuele bodemgesteldheid (intact, gedeeltelijk verstoord, integraal verstoord), werd er besloten om enkele controleboringen uit te voeren ter hoogte van de geplande werkzaamheden met de grootste verticale impact. Van de vijf boringen konden er vier niet volwaardig uitgevoerd worden wegens de aanwezigheid van steenpuin in de ondergrond. Enkel de meest oostelijk gelegen boring, boring 4, kon toch een zekere diepte uitgevoerd worden. Ook deze boring werd uiteindelijk gestaakt: op 273 cm onder het maaiveld werd mogelijk een baksteenmassief of fundering aangeboord. Rekening houdend met de gekende verstoringen op het plangebied, zijn er twee mogelijke verklaringen: ofwel gaat het hier om een niet-uitgebroken fundering van de voormalige Buyck-vleugel (1875-1962) (zie Plan 18), ofwel gaat het om een ongekend archeologisch bodemarchief dat zich op grote diepte bevindt. De gegevens van de bodemsonderingen, uitgevoerd ter hoogte van het Sint-Janshospitaal in het kader van een restauratiedossier (Delaey, 2006) lijken de in controleboring 4 aangetroffen fundering of baksteenmassief alvast niet uit te sluiten.

Het aantal en het slaagpercentage van de boringen is echter erg gering. De bekomen resultaten laten niet toe om een onderbouwde uitspraak te doen over de diepte van het eerste archeologische vlak, het aantal niveaus, de maximale diepte, ...Evenmin is duidelijk of de huidige (en eerdere, reeds gesloopte) bebouwing de ondergrond integraal verstoord heeft, of slechts ten dele en zo ja, waar wel en niet. Louter op basis van het bureauonderzoek kan dus niet met zekerheid gesteld worden dat er geen potentieel op kenniswinst meer aanwezig is. Er wordt dan ook verder onderzoek aanbevolen (zie verder en Pvm).

3.2 Samenvatting gericht op een niet-gespecialiseerd publiek

Om de mogelijke aantasting van het bodemarchief op deze terreinen in te schatten werkt OCMW Damme samen met AardeWerk, Raakvlak Archeologisch Onderzoek. Doel van de opdracht is het waarderen van het terrein aan de hand van een bureauonderzoek. Dit onderzoek resulteert in een archeologienota.

Een studie van historische en landschappelijke kaarten en de archeologische voorkennis, in combinatie met manuele boringen leidt tot de conclusie dat de kans op begraven archeologische sites niet uit te sluiten is. Een vervolgonderzoek wordt geadviseerd.

4. Bibliografie

s.n., (2016a): Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch onderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. Uitgegeven door de Vlaamse Overheid.

s.n. (2016b): Voorbeeld Archeologienota: Aanleg van een parking in de Henri Moensstraat, gelegen achter de kerk te Herdersem (Aalst). Uitgegeven door het Agentschap Onroerend Erfgoed

De Gryse, J. (2009): Archeologische begeleiding Jacob Van Maerlantstraat (Damme), Damme.

De Meulemeester, J. & Termote, J. (1985): Terreinverkennde opgraving op de weide Solvay te Damme, *Archaeologia Belgica* I.2, 131-132.

Devliegheer, L. (1974): De Sinte-Katarinakerk te Damme, Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'Emulation" te Brugge 111. 1-2, 127.

Devliegheer, L. (1971) Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen, deel 5: Damme.

Dewilde, M. (1994): In de put te Damme (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 17, 52-54.

Dewilde, M. (1995): Nog altijd in de put te Damme (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 18, 45-46.

Duprez, Ph. et al. (1970): Archeologische vondsten in de middeleeuwse Damse havenkom- Les fouilles archéologiques dans le port médiéval de Damme, Brugge.

Seys, A. (1982): Archeologisch onderzoek in de gemeente Damme. Prospectie-analyse-synthese, Onuitgegeven licentiaatsthesis Rijksuniversiteit Gent.

Termote, J. (1985): Het ontstaan en de stadsontwikkeling van Damme, in Welvaert, F. & Dierickx-Visscher, F.: 2000 jaar Zwinstreek, Brugge, 102-111.

Termote, J. (1986): Damme (W.-VI.), *Archeologie*, 23.

Termote, J. (1987): Damme : Stadsarcheologisch onderzoek (W.VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 10, 54.

Termote J. & De Meulemeester J. (1984): Damme (W.-VI.): Terreinverkennde opgraving op de weide Solvay, *Archeologie*, 141.

Termote, J. (s.d.) Aanzet historische nota Sint-Janshospitaal Damme, opgemaakt in het kader van het beheersplan Historische kern Damme.

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Historische stadskern van Damme, Inventaris Onroerend Erfgoed[online]*,

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140002> (geraadpleegd op 6 juni 2018).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Sint-Janshospitaal* [online],
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78704>, (geraadpleegd op 7 juni 2018).

<http://www.damme-online.com/nl/monumenten/andere/sintjanshospitaal.htm>

www.geopunt.be

<http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>